

FACULTAT DE TRADUCCIÓ I D'INTERPRETACIÓ

GRAU DE TRADUCCIÓ I INTERPRETACIÓ

TREBALL DE FI DE GRAU

Curs 2024-2025

El Baix Maestrat: dialecte de transició

Àlex Bayarri García

1630648

TUTOR

JAUME SOLÀ PUJOLS

Barcelona, 30 de maig de 2025

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Pàgina de crèdits

Dades del TFG

Títol: El Baix Maestrat: dialecte de transició

Autor: Àlex Bayarri García

Tutor: Jaume Solà Pujols

Centre: Universitat Autònoma de Barcelona

Estudis: Grau en Traducció i Interpretació

Curs acadèmic: 2024-2025

Paraules clau:

Baix Maestrat, País Valencià, comarca, valencià tortosí, català occidental, transició dialectal, varietat dialectal, identitat lingüística.

Resum del TFG:

Aquest treball de fi de grau naix d'un interès personal i acadèmic pel valencià tortosí, una varietat dialectal pròpia de l'extrem nord del País Valencià. El meu vincle amb aquest parlar ha sigut la clau per haver triat aquest tema.

L'estudi se centra en el valencià tortosí parlat al Baix Maestrat, una comarca que constitueix una zona de transició dialectal entre el català nord-occidental i el valencià. Aquesta posició fronterera es manifesta en una combinació de trets lingüístics que configuren un parlar especialment interessant des del punt de vista dialectològic. A través de l'anàlisi de quatre blocs: fonètica, morfologia, sintaxi i lèxic, es descriuen les principals característiques del dialecte i es destaquen les diferències internes entre municipis, que evidencien la complexitat i diversitat del parlar.

El treball també inclou una comparació amb altres varietats dialectals pròximes per tal d'identificar elements comuns i diferenciadors. A més, el treball compta amb mapes d'elaboració pròpia per a representar la distribució dels trets analitzats. En conjunt, aquest estudi pretén oferir una aproximació rigorosa i sistemàtica del valencià tortosí, alhora que vol contribuir a la seua difusió i reivindicació del seu valor com a part fonamental del patrimoni lingüístic i cultural del Baix Maestrat.

Datos del TFG

Título: El Baix Maestrat: dialecto de transición

Autor: Àlex Bayarri García

Tutor: Jaume Solà Pujols

Centro: Universitat Autònoma de Barcelona

Estudios: Grado en Traducción e Interpretación

Curso académico: 2024-2025

Palabras clave:

Baix Maestrat, País Valenciano, comarca, valenciano tortosino, catalán occidental, transición dialectal, variedad dialectal, identidad lingüística.

Resumen del TFG:

Este trabajo de fin de grado parte de un interés personal y académico por el valenciano tortosino, una variedad dialectal propia del extremo norte del País Valenciano. Mi vínculo con este dialecto ha sido clave en la elección del tema.

El estudio se centra en el valenciano tortosino hablado en el Baix Maestrat, una comarca que constituye una zona de transición dialectal entre el catalán noroccidental y el valenciano. Esta posición fronteriza se manifiesta en una combinación de rasgos lingüísticos que configuran una variedad especialmente interesante desde el punto de vista dialectológico. A través del análisis de cuatro bloques: fonética, morfología, sintaxis y léxico, se describen las principales características del dialecto y se destacan las diferencias internas entre municipios, que evidencian la complejidad y diversidad de esta variedad.

El trabajo incluye también una comparación con otras variedades dialectales próximas con el fin de identificar elementos comunes y diferenciadores, y aporta mapas de elaboración propia diseñados específicamente para representar la distribución de los rasgos analizados. En conjunto, este estudio pretende ofrecer una aproximación rigurosa y sistemática al valenciano tortosino, al tiempo que busca contribuir a su difusión y a la reivindicación de su valor como parte fundamental del patrimonio lingüístico y cultural del Baix Maestrat.

Données

Titre : Le Baix Maestrat : dialecte de transition

Auteur : Àlex Bayarri García

Directeur : Jaume Solà Pujols

Faculté : Universitat Autònoma de Barcelona

Études : Licence en traduction et interprétation

Année académique : 2024-2025

Mots-clés :

Baix Maestrat, Pays Valencien, région, valencien tortosí, catalan occidental, transition dialectale, variété dialectale, identité linguistique.

Résumé :

Ce mémoire de fin d'études naît d'un intérêt personnel et académique pour le valencien tortosí, une variété dialectale parlée à l'extrême nord du Pays Valencien. Mon lien avec cette manière de parler a été déterminant dans le choix du sujet.

L'étude porte sur le valencien tortosí parlé dans la région du Baix Maestrat, une zone de transition dialectale entre le catalan nord-occidental et le valencien. Cette position frontalière se traduit par une combinaison de traits linguistiques qui font de cette variété un objet d'étude particulièrement intéressant du point de vue dialectologue. À travers l'analyse de quatre axes : phonétique, morphologie, syntaxe et lexique, on décrit les principales caractéristiques du dialecte et on met en évidence les différences internes entre les communes, qui révèlent la complexité et la diversité du parler.

Le mémoire comprend également une comparaison avec d'autres variétés dialectales proches, afin d'identifier des éléments communs et distinctifs, et présente des cartes réalisées spécifiquement pour illustrer la répartition des traits analysés. Dans son ensemble, cette étude vise à offrir une approche rigoureuse et systématique du valencien tortosí, tout en contribuant à sa diffusion et à la valorisation de son importance en tant qu'élément fondamental du patrimoine linguistique et culturel du Baix Maestrat.

ÍNDIX

1.	INTRODUCCIÓ	6
1.1.	Motivació sobre el tema	6
1.2.	Objectius	6
1.3.	Marc geogràfic	7
2.	MARC TEÒRIC	9
2.1.	L'Acadèmia Valenciana de la Llengua	9
2.2.	Llei Rovira	10
2.3.	La divisió dialectal	11
2.4.	El valencià tortosí.....	13
3.	ENQUESTA SOBRE EL CONEIXEMENT I L'ÚS DEL VALENCIÀ	14
3.1.	Metodologia	14
3.2.	Resultats.....	15
4.	FONÈTICA.....	16
4.1.	Vocalisme.....	16
4.1.1.	Vocals en posició àtona	16
4.1.2	Vocals en posició tònica.....	18
4.2.	Consonantisme	18
4.2.1.	Fonemes oclusius.....	19
4.2.2.	Fonemes fricatius	19
4.2.3.	Fonemes africats	20
4.2.4.	Fonemes laterals	20
4.2.5.	Fonemes ròtics	21
4.2.6.	Fonemes nasals	21
5.	MORFOLOGIA NOMINAL.....	22
5.1.	Articles	22
5.2.	Demostratius	22
5.3.	Possessius.....	23
5.4.	Quantificadors.....	23
5.5.	Pronoms	24

5.5.1. Pronoms forts.....	24
5.5.2. Pronoms febles	25
6. MORFOLOGIA VERBAL.....	26
6.1. Infinitius, gerundis i participis.....	26
6.2. Present d'indicatiu	27
6.3. Present de subjuntiu	28
6.4. Imperfet d'indicatiu	29
6.5. Imperfet de subjuntiu	30
7. LÈXIC COMARCAL	31
8. ATLES LINGÜÍSTIC DEL BAIX MAESTRAT.....	36
9. CONCLUSIONS	84
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	86

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Motivació sobre el tema

La tria del meu treball de fi grau es fonamenta en la voluntat d'explorar i aprofundir en la parla del valencià tortosí al Baix Maestrat, una varietat del català que forma part del meu entorn quotidià i de la meua identitat. Com a persona que ha crescut i viscut al Baix Maestrat, des que recordo, sempre m'he sentit atret per la meua llengua i per la riquesa lingüística del meu parlar. Aquest interès va augmentar uns anys abans de començar el grau en Traducció i Interpretació a la Universitat Autònoma de Barcelona. El fet de conviure amb un dialecte diferent i conèixer gent de diferents parts de parla catalana m'ha generat encara més curiositat sobre l'estudi de la llengua, per tal d'amarar-me'n de la gran riquesa lingüística.

Aquesta elecció del treball no és només acadèmica, sinó també personal. Considero que estudiar el valencià tortosí de la meua comarca em permet entendre millor qui soc i com la meua llengua i el meu parlar reflecteixen la història del meu poble. A més, m'agradaria poder fer conèixer la meua comarca i el meu parlar arreu dels territoris de parla catalana per a poder mostrar les diferents particularitats i semblances amb altres parlars.

A banda de l'interès lingüístic i identitari, crec que aquest estudi també pot aportar un gran valor acadèmic i sociolingüístic, ja que permet fer visible la riquesa i diversitat del català en aquesta zona de transició dialectal. A més, contribuir a la documentació i difusió del valencià tortosí pot ajudar a reforçar la seua presència i prestigi dins l'àmbit acadèmic i social, ja que moltes vegades aquest dialecte queda aïllat per la normativització i estandardització de llengua. Finalment, m'agradaria oferir una anàlisi global que no només permeta comprendre millor aquest parlar, sinó que també ajude a valorar-lo i preservar-lo dins del patrimoni lingüístic.

1.2. Objectius

L'objectiu principal del present treball és dur a terme una anàlisi detallada i aprofundida dels principals trets dialectals propis dels divuit municipis que conformen la comarca del Baix Maestrat. Aquest estudi se centra especialment a explorar les variacions fonètiques, morfològiques, sintàctiques i lèxiques de cada

municipi, amb la finalitat de mostrar les semblances i les particularitats lingüístiques que distingeixen aquest parlar d'altres dialectes i varietats de la resta del català.

Al mateix temps, tot i que amb un grau d'aprofundiment menor, l'estudi també dedica una part de l'anàlisi a comparar el parlar del Baix Maestrat amb el parlar d'altres comarques veïnes, com ara del Montsià, els Ports, l'Alt Maestrat, la Plana Alta i el Matarranya, amb els quals el Baix Maestrat comparteix una base dialectal comuna, el tortosí. No obstant això, també es fa referència a altres varietats i dialectes més allunyats geogràficament per tal d'oferir un marc de comparació més extens.

Finalment, es busca oferir una visió actualitzada del parlar del Baix Maestrat, considerant factors com la transmissió familiar, els mitjans de comunicació, les polítiques lingüístiques i educatives del País Valencià i l'ús social i educatiu de la llengua. Alhora, aquest estudi també pretén analitzar com els trets lingüístics es mantenen, evolucionen o es dilueixen a causa de factors de canvi sociolingüístic, com l'estandardització, la influència d'altres varietats dialectals i el contacte amb altres llengües, com el castellà.

1.3. Marc geogràfic

La comarca del Baix Maestrat se situa al nord-est del País Valencià i està formada per divuit municipis: Vinaròs, Benicarló, Peníscola, Alcalà de Xivert, Càlig, Sant Mateu, Traiguera, Sant Jordi, Rossell, Santa Magdalena de Polpís, Xert, Canet lo Roig, la Jana, la Salzedella, Cervera del Maestrat, Sant Rafel del Riu, la Pobla de Benifassà i Castell de Cabres.

Limita al nord-est amb les comarques catalanes del Montsià i el Baix Ebre, al nord-oest amb la comarca aragonesa del Matarranya, al sud amb la Plana Alta, a l'oest amb els Ports, i a l'est amb la mar Mediterrània.

La comarca ha patit un augment constant de la població any rere any. L'any 2024 comptava amb una població de 88.136 habitants (INE, 2024). Les tres localitats amb més població, que alhora concentren la gran part de l'activitat turística de la comarca són: Vinaròs, la capital de la comarca amb 30.278 habitants, Benicarló, amb 29.607 habitants i Peníscola, amb 8.496 habitants (INE, 2024).

El Baix Maestrat es caracteritza per un marc geogràfic ampli i divers que combina zones de muntanya i parcs naturals com la serra d'Irta al sud o la Tinença de Benifassà al nord-oest, planes interiors, rius i rambles, i una àmplia franja costanera.

L'economia de la comarca combina diferents activitats tradicionals com el cultiu d'oliveres, tarongers i hortalisses com la carxofa de Denominació d'Origen de Benicarló, i la pesca. A més, el desenvolupament del turisme ha guanyat força els darrers decennis, especialment a la localitat de Peníscola, coneguda per la seua història i patrimoni, com el Castell del Papa Luna (*El Baix Maestrat*, 2024).

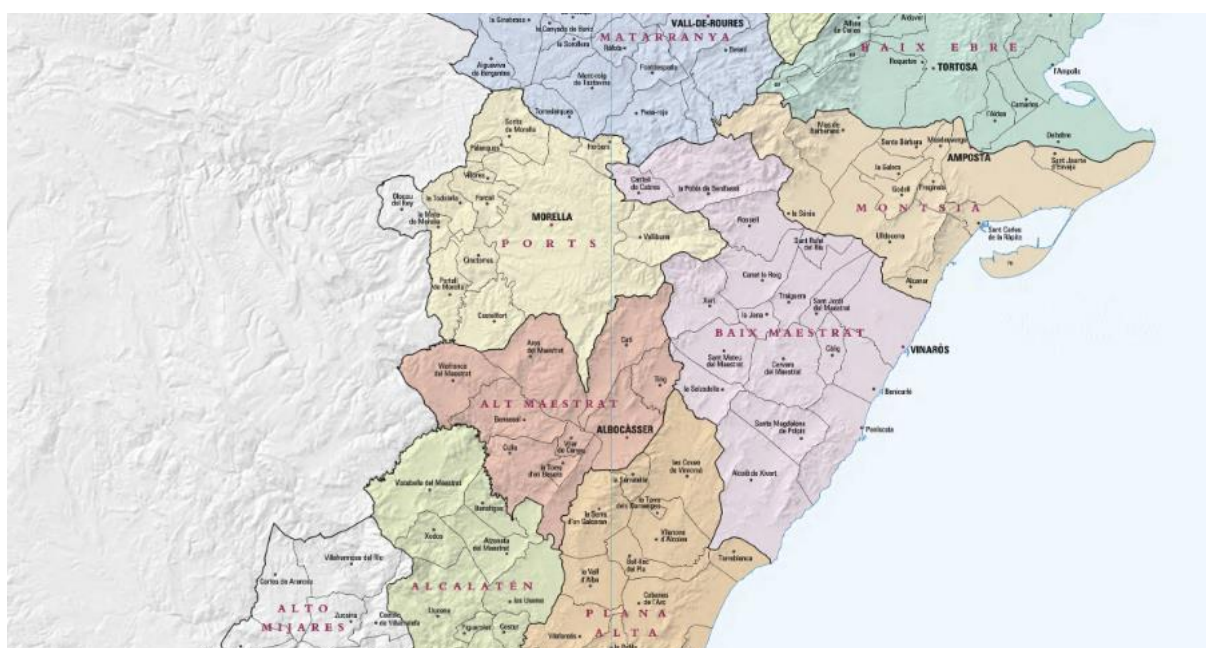

Figura 1:

Mapa adaptat de Països Catalans: mapa comarcal i municipal (ICGC, 2025).
<https://cartotecadigital.icgc.cat/digital/collection/catalunya/id/3020/>.

2. MARC TEÒRIC

A hores d'ara, el català compta amb dues institucions oficials amb competències per a establir i fixar la normativa gramatical, ortogràfica i lèxica de la llengua. En primer lloc, l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), amb seu a Barcelona, que actua i interfereix com a autoritat normativa del conjunt lingüístic català. I en segon lloc, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), una institució creada per la Generalitat Valenciana que exerceix i fixa la normativa de l'IEC al País Valencià (Mas Castells, 2012).

Ambdues institucions col·laboren constantment i reconeixen sense cap mena de dubte la unitat de la llengua. Encara que totes dues institucions parteixen d'una base comuna pel que fa a la unificació de la llengua, adapten determinades normatives lèxiques i morfològiques que reflecteixen les particularitats lingüístiques, socials i culturals de cada territori catalanoparlant. Gràcies a aquesta flexibilitat normativa, facilita els catalanoparlants de reconèixer les particularitats i diferències de cada parlar i reflexa la riquesa i pluralitat de la llengua.

2.1. L'Acadèmia Valenciana de la Llengua

L'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) és la institució pública valenciana que té per funció determinar i elaborar la normativa lingüística del valencià. Segons el Decret 158/2002, de 17 de setembre, va ser creada per la Llei de la Generalitat Valenciana 7/1998, de 16 de setembre de 1998, de Creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (*Reglament de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua*, 2002).

Amb la reforma de l'Estatut d'Autonomia del País Valencià aprovada l'any 2006, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua va ser reconeguda oficialment com l'únic organisme competent en la regulació i normativització del valencià. Aquesta institució es va consolidar com una de les entitats estatutàries pròpies del País Valencià, amb la funció de vetllar per la correcció i l'evolució de la llengua en els àmbits institucionals, educatius i socials.

A més, l'AVL va quedar adscrita a la Presidència de la Generalitat Valenciana, fet que li atorga un estatus especial dins de l'administració pública valenciana. En aquest sentit, compta amb personalitat jurídica pròpia, la qual cosa li permet exercir les seues funcions amb plena autonomia en els àmbits organitzatiu, funcional i

pressupostari. Aquesta independència estructural té com a objectiu garantir la imparcialitat de les seues decisions i assegurar que el treball es desenvolupe sense ingerències polítiques o institucionals que puguin comprometre la seua objectivitat (*Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana*, 2006).

2.2. Llei Rovira

La Llei de Llibertat Educativa o Llei Rovira és una llei aprovada per la Generalitat Valenciana a mitjans de 2024 pel govern de coalició entre el Partit Popular (PP) i Vox. Aquesta llei permet a les famílies triar la llengua vehicular (valencià o castellà) a l'educació dels seus infants. A més, elimina el requisit de coneixement del valencià per al professorat de Formació Professional i ensenyaments artístics, considerant-lo un mèrit en lloc d'una obligació.

La implementació d'aquesta llei ha generat un debat intens en la societat valenciana. Diversos sectors educatius i culturals han expressat preocupació pel que consideren un possible retrocés en la normalització i ús del valencià. Per exemple, la Universitat de València ha qualificat la llei "d'innecessària, discriminatòria i regressiva", argumentant que podria arraconar els valencianoparlants i dificultar l'assoliment d'una competència equilibrada en ambdues llengües oficials.

A més, la llei ha estat objecte de recursos legals. Cinquanta diputats, encapçalats per la portaveu de Compromís, Àgueda Micó, han presentat un recurs d'inconstitucionalitat contra la llei, al·legant que discrimina l'alumnat valencianoparlant i contravé la Constitució i l'Estatut d'Autonomia.

En resposta a aquestes crítiques, el govern valencià defensa la llei com una eina que garanteix la llibertat educativa i respecta el dret de les famílies a escollir l'educació que desitgen per als seus fills, sense "imposicions" lingüístiques.

Vora 340.000 famílies de tot el país, sis de cada deu, van participar en aquesta consulta. La participació mitjana de totes les comarques va ser del 58,61%, tot i que, al Baix Maestrat la xifra no va passar del 53%. Quant als resultats, al Baix Maestrat, el suport pel valencià va obtindre un suport més que remarcable, ja que el 80% de les famílies van optar pel valencià com a llengua base de l'ensenyament als centres de primària i secundària. Aquest resultat reflecteix la forta preferència pel valencià

en les comarques del nord, on a l'Alt Maestrat les famílies van votar més del 94% pel valencià, i als Ports més del 93%. A més, també cal posar el focus en les grans ciutats de la comarca, ja que Vinaròs i Benicarló, s'han convertit amb la quarta i cinquena ciutat del País Valencià, respectivament, que més han optat per la llengua (À Punt Mèdia, 2025).

2.3. La divisió dialectal

El català es divideix en dos grans blocs dialectals: l'occidental i l'oriental. Aquesta classificació es documenta per primera vegada a finals del segle XIX, quan Milà i Fontanals va establir la diferència principal entre ambdós blocs a partir del vocalisme en la síl·laba àtona.

En català oriental central i de la Menorca oriental, les vocals àtones es redueixen a només tres sons: [i], [u] i [ə]. Això implica que la vocal o àtona es pronuncia com [u], i que les vocals *a* i *e* en posició àtona es neutralitzen en [ə]. En canvi, en el català occidental, en el qual ens centrarem, es mantenen cinc vocals àtones diferenciades: [a], [e], [i], [o] i [u], fet que permet distingir clarament sons que en oriental tendeixen a confondre's. Aquesta és una de les diferències més significatives entre els dos grans grups dialectals del català (Colldeforns Sánchez, 2023).

Segons la proposta de divisió dialectal del valencià duta a terme per (Beltran i Segura, 2022), el País Valencià es pot estructurar lingüísticament en cinc grans subdialectes:

El valencià alacantí, a l'extrem sud. Comprén les comarques de l'Alacantí, el Baix Vinalopó, el Vinalopó Mitjà i el Baix Segura. Aquesta varietat es caracteritza per una forta influència del castellà, tant en l'àmbit lèxic com fonètic, així com per contactes històrics amb el castellà de Múrcia.

El valencià meridional, més al nord, inclou dues variants diferenciades: La varietat mallorquina, parlada en alguns municipis del sud valencià repoblats per illencs, especialment a les comarques de la Marina Alta i la Marina Baixa. Aquest subdialecte encara avui dia conserva influències del mallorquí insular, com ara l'ús de l'article salat en determinats contextos o formes verbals pròpies.

La varietat no mallorquina, també pròpia del sud valencià, però sense influència insular significativa, manté trets característics del valencià general, tot i que amb peculiaritats pròpies.

El valencià central forma part del bloc dialectal més extens i sovint considerat el més normatiu o estàndard, ja que inclou l'àrea metropolitana de València i les comarques centrals. Aquesta varietat ha estat clau en els processos de normativització de la llengua. Majoritàriament, actua com a varietat de referència per als mitjans de comunicació i per a l'ensenyament de la llengua.

El valencià septentrional ocupa la franja nord del País Valencià, just al sud del dialecte tortosí. Es pot considerar una zona de transició lingüística. Aquesta varietat presenta característiques compartides amb el tortosí i amb el central.

Finalment, el valencià tortosí, dialecte de la zona més septentrional del País Valencià en el qual centrarem la nostra anàlisi, constitueix una de les varietats més singulars dins del dialecte valencià.

Figura 2:

Mapa actualitzat dels dialectes del català. Estret de Diari Digital URV (2024).

<https://diaridigital.urv.cat/creen-un-nou-mapa-actualitzat-dels-dialectes-del-catala/>.

2.4. El valencià tortosí

El valencià tortosí és la varietat dialectal del tortosí que es parla al País Valencià. Comparteix una gran quantitat de trets amb el tortosí de Catalunya i d'Aragó, ja que, formen part del mateix dialecte. Al País Valencià, aquesta variant es parla principalment a les comarques del Baix Maestrat, l'Alt Maestrat, els Ports i a les àrees més septentrionals de la Plana Alta i l'Alcalatén.

Aquesta zona dialectal compta amb una gran riquesa lingüística, on es conserven molts trets que han desaparegut d'altres varietats del valencià, i on també es poden observar influències d'altres parlars propers.

Des d'un punt de vista lingüístic, els parlars situats més al nord mantenen una continuïtat dialectal amb les comarques veïnes de Catalunya i Aragó, com el Montsià i el Matarranya. Això posa de manifest que el riu Sénia, tot i ser una divisió administrativa entre Catalunya i el País Valencià, no actua com una frontera lingüística estricta. Tot el contrari, aquesta zona de transició evidencia la unitat de la llengua, ja que les característiques del parlar no canvien bruscament, sinó que es dona una gradació progressiva dels elements lingüístics a banda i banda del riu. (Montserrat i Segura, 2020).

3. ENQUESTA SOBRE EL CONEIXEMENT I L'ÚS DEL VALENCIÀ

La Conselleria d'Educació, Cultura i Esport va realitzar durant l'octubre i el desembre de 2021 una enquesta sobre l'ús i el coneixement del valencià a les zones valencianoparlants i a les zones castellanoparlants del País Valencià (*Generalitat Valenciana*, 2021).

3.1. Metodologia

L'enquesta s'ha dut a terme gràcies a 7.171 entrevistes telefòniques a persones de 15 i més anys, residents al País Valencià, segons el padró municipal d'habitants de 2020, amb un interval de confiança del 95,5%. Ens centrarem en les dades de la Regió de Castelló on s'han realitzat 776 enquestes per a obtindre els resultats definitius. L'estratificació de l'enquesta s'ha dut a terme atenent quatre criteris poblacionals: el sexe, l'edat, la grandària del municipi i les sis regions (cinc de valencianoparlants i una de castellanoparlant) que comentaré a continuació:

La Regió d'Alacant comprén les comarques del Baix Vinalopó, l'Alacantí, les Valls del Vinalopó i la Marina Baixa.

La Regió d'Alcoi-Gandia conformada per la Marina Alta, el Comtat, l'Alcoià, la Vall d'Albaida i la Safor.

València i l'àrea metropolitana amb la ciutat de València, i amb les comarques de l'Horta Nord i l'Horta Sud.

La Regió de València comprén les comarques de la Ribera Baixa, la Ribera Alta, la Costera, el Camp de Túria i el Camp de Morvedre.

La Regió castellanoparlant comprén dues parts: per una banda, la zona de Requena-Sogorb amb les comarques de l'Alt Millars, l'Alt Palància, el Racó d'Ademús, els Serrans, la Foia de Bunyol, la Plana d'Utiel-Requena, la Vall de Cofrents-Aiora i la Canal de Navarrés. I per l'altra banda, la zona d'Oriola amb les comarques de l'Alt Vinalopó, el Vinalopó Mitjà i el Baix Segura.

I finalment, la Regió de Castelló conformada per la Plana Baixa, la Plana Alta, l'Alcalatén, l'Alt Maestrat, el Baix Maestrat i els Ports.

Malgrat voler saber les dades només del Baix Maestrat, no ha sigut possible, ja que la Generalitat Valenciana ha agrupat aquestes sis comarques en un sol bloc per a realitzar l'enquesta i traure'n els següents resultats. No obstant això, tindrem en compte les dades sobre l'ús i el coneixement del valencià a la zona de predomini lingüístic valencià i a la Regió de Castelló, de què el Baix Maestrat forma part.

3.2. Resultats

Coneixement del valencià a la zona de predomini lingüístic valencià en percentatges:

	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure
Gens	5,8	28,2	30,9	39,3
Una mica	14,7	16,7	8,1	16,0
Prou bé	26,1	22,8	23,9	26,4
Perfectament	53,3	32,1	37,0	18,0
Ns/Nc	0,1	0,2	0,1	0,3

Taula 1:

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta: Coneixement i ús social del valencià, síntesi de resultats (2021).

Coneixement del valencià a la Regió de Castelló en percentatges:

	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure
Gens	4,6	24,5	27,6	35,5
Una mica	12,1	10,5	7,1	14,2
Prou bé	23,0	22,8	23,2	28,7
Perfectament	60,3	42,1	42,1	21,5
Ns/Nc	0,0	0,1	0,0	0,1

Taula 2:

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta: Coneixement i ús social del valencià, síntesi de resultats (2021).

4. FONÈTICA

En aquest apartat es descriuran les particularitats fonètiques del valencià tortosí al Baix Maestrat, amb especial atenció als trets que afecten la pronunciació i l'articulació dels sons. L'anàlisi se centrarà en aspectes com el vocalisme i el consonantisme.

4.1. Vocalisme

Pel que fa al vocalisme, el valencià tortosí no presenta diferències significatives respecte a la resta de dialectes i subdialectes del català. En aquest sentit, segueix els patrons generals de la llengua quant a la distribució i evolució de les vocals.

Per a analitzar aquest aspecte amb més detall, primer s'abordaran els trets vocàlics en posició àtona, que són aquells que es troben en síl·labes no accentuades i que sovint pateixen processos de reducció o neutralització en diverses varietats dialectals. A continuació, abordaré les característiques de les vocals en posició tònica, és a dir, aquelles que es troben en síl·labes accentuades i que, en general, mantenen una major estabilitat fonètica dins del sistema vocàlic.

4.1.1. Vocals en posició àtona

El 1861, Milà i Fontanals va fer la distinció entre el català oriental i el català occidental, en el fet que els catalans orientals reduïen la *a/e* en posició àtona a [ə] i la *o* àtona a [u], tret que els diferenciava dels parlants occidentals, ja que, en aquest dialecte no es produïa. Per tant, el català occidental i, clarament el valencià tortosí, està constituït per cinc vocals: /a/, /e/, /i/, /o/, /u/, ja que les *e* i les *o* obertes conflueixen amb les *e* i *o* tancades, respectivament (Bernat i Baltrons, 1998-1999).

En valencià tortosí com en la resta del dialecte pel que fa a la *e* en *v[ɛ]rd*, la vocal es pronuncia oberta, tot i que quan deriven aquesta paraula, trobem *v[e]rdós*, per tant, la *e* es pronuncia tancada. Com també passa amb la *o* en paraules com *m[ɔ]s* on la vocal es pronuncia oberta, però quan l'accent recau en una altra vocal *m[o]sset*, la vocal es pronuncia tancada. Tot i això, la /o/ dels pronoms possessius àtons singulars es pronuncia com a [u]: *m[u]n pare*, *t[u]n pare* i *s[u]n pare*, tal com esmenta (Buj Alfara, 2003, p. 130). Quant als plurals, segueixen la mateixa forma: *m[u]ns*, *t[u]ns* i *s[u]ns*.

Segons Beltran i Segura (2022), els grups inicials *es*, *em*, *en-*, *eix-*, *es* pronuncien a tota la comarca [a]¹, com per exemple en: [a]scola, [a]ntendre, [a]ndavant. En canvi, a les comarques veïnes de la Plana Baixa, als Ports, a l'Alt Maestrat excepte a les localitats de Vallibona i Tírig es pronuncia [e]scoltar, [e]ntendre i [e]ndavant.

És força comuna la tendència que tenen el valencià i el tortosí a obrir la vocal [e] convertint-la en [a] quan es troba en posició interior pretònica en mots com s[a]ncer o j[a]rsei. Aquest tret rep el nom d'alternança [e]/[a] en posició pretònica (Beltran i Segura, 2022, p. 152).

La vocal final *a* àtona es transforma en *e* oberta² en alguns municipis del Baix Maestrat concretament a Canet lo Roig, Rossell, Càlig, Sant Jordi, Sant Rafel del Riu i Traiguera on pronuncien taul[ɛ] i don[ɛ], en comptes de taul[a] i don[a] com la resta de la comarca (Beltran i Segura, 2022, p. 157) (mapa núm. 1).

En relació amb l'alternança [e]/[i] pretòniques, a tot el tortosí es tanca la vocal [e] per a pronunciar-se [i]³ quan està en contacte amb una consonant palatal com en: g[i]noll, qu[i]xal o s[i]nyor. Aquest fenomen pot variar depén del mot, però ocorre bàsicament per ergonomia articulatòria, és a dir, per comoditat, ja que el so [i] està més a prop del paladar i, per tant, és més fàcil pronunciar-lo (Lo Parlar Tortosí, 2024).

Respecte a l'alternança [e]/[i] posttòniques, la pronúncia varia depén del municipi. Aquest fenomen és habitual a tot el català, i més sovint encara al català occidental, especialment al parlar de frontera entre el català oriental i l'occidental. Al Baix Maestrat hi ha localitats on pronuncien màn[e]ga i màn[e]c i d'altres on es produeix aquest tret i pronuncien màn[i]ga i màn[i]c (Beltran i Segura, 2022, p. 155) (mapa núm. 2).

Altres trets característics vocàlics en posició àtona del valencià tortosí són el tancament de la /o/ àtona en [u] quan aquesta va seguida d'una /i/ o /u/ tòniques com per exemple en c[u]ixí, c[u]sí o s[u]rtir (Beltran i Cavallé, 1996, p. 22). Un altre

¹ Tret compartit en algunes zones del català nord-occidental.

² Tret compartit en algunes zones del català nord-occidental.

³ Altres dialectes com el català oriental i altres zones de l'occidental també canvien la pronúncia del so [e] al so [i].

aspecte característic no només del valencià tortosí, sinó també present en el valencià mallorquí, és el canvi del so [w] a [v] en els diminutius d'una àmplia varietat de mots que acaben en vocal més *u* com per exemple: 'clau' i *cla[v]eta*, 'creu' i *cre[v]eta*, 'poal' i *po[v]al*, i 'ou' i *o[v]et* (Beltran i Segura, 2022, p. 160).

En posició inicial, la /o/ s'articula majoritàriament al so [aw], com en tot el nord-occidental i evidentment al Baix Maestrat, tot i que, puntualment podem trobar la vocal sense diftongar. Els primers mots solen aparéixer amb l'article *la* al davant (*la oliva*, *la ovella*). La vocal *a* de l'article es devia interpretar com a pròpia del mot següent, i per això, trobem [aw]*liva* i [aw]*rella* (Navarro i Cubells, 2017, p. 448).

4.1.2 Vocals en posició tònica

Els fonemes vocàlics tòpics [ɛ] i [ɔ] són més oberts en valencià que en altres parlars, com el nord-occidental, o com en certs dialectes del bloc oriental, com el mallorquí. Per exemple, podem observar aquesta obertura de les vocals en els mots *cert* ['sært] i *port* ['pɔrt]. En aquest sentit, el valencià tortosí es distingeix per una pronunciació més propera a la del nord-occidental que a la d'altres variants del valencià, ja que, mentre en aquests altres dialectes les vocals obertes són més expandides, en el tortosí aquestes vocals es mantenen lleugerament més tancades.

Al Baix Maestrat i a la resta del valencià tortosí, la vocal tònica *a* es pronuncia com a *e* oberta com en *ll[ɛ]pis*, *ll[ɛ]rg*, *ll[ɛ]vis* (Beltran i Segura, 2022, p. 141). Alguns sectors més joves de certes localitats de la comarca com Peníscola, Benicarló o Vinaròs, ja no pronuncien aquesta *a* com una *e* oberta sinó que es pronuncia [a].

El diftong decreixent /ui/ es torna creixent /wi/ en gran part del valencià en mots com *hui* [wí] o *huit* [wít]. En canvi, al contrari que en altres parlars fronterers del sud i de l'est de la comarca, al Baix Maestrat el diftong roman decreixent, és a dir, que la vocal forta del diftong se situa en la *u* i no en la *i* com en la resta de parlars, com en *av[új]* i *v[új]t* (IEC, 2025).

4.2. Consonantisme

He dividit aquest apartat en sis categories diferents dins dels fonemes: oclusius, fricatius, africats, laterals, ròtics i nasals. Com en l'apartat anterior, cal esmentar que

el valencià tortosí comparteix moltes similituds amb altres parlars fronterers. Molts trets característics que esmentaré a continuació no formen part només del valencià tortosí, sinó també d'altres parlars.

4.2.1. Fonemes oclusius

Els fonemes oclusius conformen els sons /p/, /t/, /k/ i /b/, /d/, /g/.

Al Baix Maestrat i en comarques frontereres com els Ports, l'Alt Maestrat, la Plana Baixa i el Montsià, els grups finals [mp], [nt], [ŋk], [lt] i [rt] pateixen un emmudiment generalitzat propi del valencià tortosí i del valencià septentrional. En tota la comarca, la consonant final no es pronuncia: *pon*[Ø], *mol*[Ø] i *vin*[Ø]. Tampoc es pronuncia en els gerundis seguits del pronom feble *ho* com per exemple en *acaban*[Ø]-*ho* i *fen*[Ø]-*ho* (Beltran i Segura, 2022, p. 162).

La caiguda de la /d/ intervocàlica és un dels fenòmens que més s'empra per a caracteritzar el valencià. La isoglossa⁴ entre el tortosí septentrional i el tortosí meridional és la de manteniment/caiguda de la /d/ intervocàlica provinent del sufix llatí -ATA com per exemple en el mot *tanc*[á] i no *tanc*[áða]. Aquest tret es no es manté en alguns pobles de l'interior nord de la comarca com Sant Rafel del Riu, Rossell, Canet lo Roig, Traiguera, Sant Jordi, Càlig i la Pobla de Benifassà (Beltran i Segura, 2022, p. 339) (mapa núm. 3) (mapa núm. 45).

En canvi, la isoglossa per a diferenciar el valencià tortosí meridional del valencià septentrional o castellanenc és el manteniment de la /d/ provinent del sufix llatí -ATORE que es conserva en tot el parlar tortosí com en *llaur*[aðó] i no *llaura*[ór] (Gimeno Betí, 1997).

4.2.2. Fonemes fricatius

Els fonemes fricatius conformen els sons /f/, /v/, /s/, /z/ i /ʃ/.

A diferència d'altres dialectes del valencià, el valencià tortosí com en la resta del bloc occidental no té el fonema fricatiu labiodental sonor [v]. En aquest cas es fa

⁴ Segons l'AVL, una isoglossa és una línia imaginària que assenyala el límit entre la presència i l'absència d'una determinada característica lingüística i que pot contribuir a delimitar àrees dialectals.

servir el so [b] per a substituir-lo. Tanmateix, segons Beltran i Segura (2022), Rossell i Canet lo Roig són les úniques localitats de la comarca on podem trobar aquesta diferència d'ambdós sons [v] i [b] (mapa núm. 4).

La despalatalització o avançament del fonema /j/ es duu a terme a les localitats d'Alcalà de Xivert, Castell de Cabres, la Salzadella, Sant Mateu i Xert. Aquesta despalatalització també es manté a la comarca dels Ports, a la Plana Baixa, a l'Alt Maestrat i a l'Alcalatén. A la resta del Baix Maestrat aquest fonema es pronuncia /jʃ/ com en *ca[jʃ]a*, i no *ca[js]a* (Beltran i Segura, 2022, p. 171) (mapa núm. 5).

4.2.3. Fonemes africats

Els fonemes africats conformen els sons /t͡s/, /d͡z/, /t͡ʃ/ i /d͡ʒ/.

Segons Julià i Muné (2004), en valencià tortosí i en la resta del nord-occidental, els sons africats es comporten de manera particular segons la posició dins la paraula i el context fonètic.

En posició inicial, com en el nom *Jaume*, podem observar que la *j* inicial es pronuncia [d͡ʒ]. Altres dialectes pronuncien aquest fonema de manera diferent. En valencià apitxat acostuma a pronunciar-se [t͡ʃ], i en català oriental es pronuncia [ʒ]. Igual que en posició inicial, en altres posicions, també es pronuncia de la mateixa manera.

També en qualsevol posició, el so /t͡s/ en contextos intervocàlics o en contacte amb consonants, es manté en gran mida el so /t͡ʃ/, com en 'potser' *po[t͡ʃ]er*. Finalment, pel que fa al grup /d͡z/, en valencià tortosí⁵ es tendeix a pronunciar el so fricatiu /z/, com en *organi[z]ació* i *especiali[z]ació*.

4.2.4. Fonemes laterals

Els fonemes laterals conformen els sons /l/ i /ʎ/.

El fonema /l/, té un matís velar en tot el català transcrit com [ɫ]. Els parlants més ancians i de zones menys impregnades pel castellà encara mantenen aquest tret característic, tot i que els parlants més joves ja no acostumen a fer-lo. Actualment, el

⁵ Tret compartit amb els altres dialectes valencians.

valencià tortosí tendeix a pronunciar la *ela* geminada com a [l] com fan la resta de dialectes catalans i valencians (Beltran i Segura, 2022, p. 178).

Massip, (1989) parla quant a la simplificació dels fonemes i diu que en el tortosí, com en molts altres dialectes, ha desaparegut la lletra *l* en mots com *a[Ø]tre*, *nosa[Ø]tres* i *vosa[Ø]tres*. Més endavant mostraré els diversos canvis que han patit aquests demostratius arreu de la comarca (mapa núm. 15).

4.2.5. Fonemes ròtics

Els fonemes ròtics conformen els sons /r/ i /ɾ/.

La pèrdua del fonema /ɾ/ final és un altre tret característic del subdialecte, ja que afecta tot el Baix Maestrat excepte Alcalà de Xivert. Cap al nord i cap a l'oest de la comarca aquest tret també es manté. En canvi, cap al sud de la comarca fins a gairebé tot el País Valencià, es perd (Beltran i Segura, 2022, p. 180) (mapa núm. 6).

En la combinació d'infinitiu més pronom feble, la consonant ròtica /ɾ/ seguida de clític⁶, s'estén per gran part del Baix Maestrat. En localitats com Càlig o Vinaròs trobem *menja[Ø]-mos* i *ajuda[Ø]-la*. En canvi, a Peníscola i a Traiguera trobem *menja[ɾ]-mos* i *ajuda[ɾ]-la* (Navarro i Cubells, 2017, p. 470) (mapa núm. 7).

4.2.6. Fonemes nasals

Els fonemes nasals conformen els sons /m/, /n/ i /ɲ/.

En valencià tortosí, els grups finals /ɾn/ i /rm/ se solen mantindre com en *ca[ɾn]* i *do[rm]*. No obstant això, quan hi ha un sufix consonàntic o la següent paraula comença en consonant, es perd el so nasal: *cars* 'carns', *for de pa* 'forn de pa' o *dor tranquil* 'dorm tranquil' (Beltran i Segura, 2022, p. 183).

Hi ha palatalització del so /n/ en alguns casos dins del valencià tortosí. El verb 'haver-hi' esdevé *nyaure* (de *n'hi haure*) i la forma verbal 'n'hi ha' *nya*. Mots com *ganivet* esdevenen *gavinyet* en algunes localitats com Xert, Castell de Cabres i la Poble de Benifassà (Beltran i Segura, 2022, p. 354) (mapa núm. 8).

⁶ Un *clític* és una paraula que no pot aparèixer sola i s'enganxa generalment a un verb, tant al davant com al darrere. Normalment són pronoms febles com *em*, *et*, *es*, *en*, *ho*, *li*, *els*, etc.

5. MORFOLOGIA NOMINAL

En aquest apartat es descriuran les particularitats morfològiques nominals del valencià tortosí al Baix Maestrat, amb especial atenció als elements gramaticals que estructuren l'oració i estableixen relacions dins el discurs. L'anàlisi se centrarà en aspectes com: l'ús i la distribució dels articles, demostratius, possessius, quantificadors, pronoms, preposicions i adverbis, elements que presenten variació dins la comarca i que permeten caracteritzar aquesta varietat dialectal.

En ser un dialecte de transició, aquest context dialectal genera diferències en l'ús d'algunes formes i estructures, fent que determinades variants siguin pròpies d'uns municipis mentre que altres, tinguen una distribució més generalitzada.

5.1. Articles

Els articles definits masculins *lo* i *los*, eren els utilitzats al català del segle xv i que en tortosí han perdurat fins avui dia. A diferència d'altres comarques del País Valencià, al Baix Maestrat es conserven *lo* i *los* com en la resta del tortosí. El manteniment d'aquest tret es produeix en certs contextos fonètics no vocàlics com: *lo cavall*, *dona'm lo mòbil*, *dins lo cotxe*, etc. En canvi, en els contextos fonètics en què l'article va precedit de vocal, l'article *lo(s)* es redueix a [l](s) com ara en *li ha de vendre-l peix* o *mira-ls ulls*, etc. (Beltran i Segura, 2022, p. 195).

L'article nominal *en/na* està completament en desús avui dia en el tortosí, tot i que trobem alguns testimonis de l'ús d'aquest article en temps passats (Navarro i Cubells, 2017, p. 451).

5.2. Demonstratius

Segons Beltran i Segura (2022), quasi tot el valencià es conforma de tres graus de locació respecte als demostratius *este*, *eixe* i *aquell*. Tanmateix, al Baix Maestrat hi ha municipis on només tenen dos graus de locació *este* i *aquell* com la Pobla de Benifassà, Canet lo Roig, Vinaròs, la Jana, Sant Jordi, Castell de Cabres, Rosell i Traiguera (mapa núm. 9).

En el domini lingüístic valencià trobem molt generalitzat els tres graus de locació *açò*, *això* i *allò* pel que fa als pronoms abstractius. En general, a la comarca

també s'empren els tres graus, encara que algunes localitats com Càlig, la Pobla de Benifassà, Canet lo Roig, la Jana i Vinaròs, presenten només dos graus de locació *això* i *allò* com en la resta del tortosí septentrional i del nord-occidental (mapa núm. 10).

També trobem molt generalitzat en valencià els tres graus de locació quant als demostratius locatius *ací/aquí*, *ahí*⁷, *allí/allà*. A Castell de Cabres, Rossell, Canet lo Roig, Traiguera, Càlig i Vinaròs s'emptra només la forma *aquí* per al primer grau. En canvi, l'única localitat on podem trobar ambdues formes *ací* i *aquí* és Benicarló. A la resta de localitats la forma que s'emptra és *ací*. Així que, amb aquesta informació podem traure una conclusió, ja que generalment, com més al nord ens trobem utilitzem *aquí* i com més al sud, *ací* (Lo Parlar Tortosí, 2024) (mapa núm. 11).

5.3. Possessius

En català podem categoritzar els possessius en àtons i tòpics. En tot el valencià i part del tortosí els possessius tòpics són els següents: *meu, meua, meus, meues; teu, teua, teus, teues; seu, seua, seus, seues*.

Els possessius àtons comprenen les formes *mon, ton, son, ma ta i sa*. Tal com s'ha comentat amb anterioritat (apartat 4.1.1.), al Baix Maestrat aquesta /o/ dels possessius àtons es transforma fonèticament en [u], per tant, trobem les formes en singular *m[u]n, t[u]n i s[u]n* (Navarro i Cubells, 2017, p. 452) i les formes en plural *m[u]ns, t[u]ns i s[u]ns*.

5.4. Quantificadors

Segons l'estudi de Gimeno Betí (1997), podem observar que, en relació amb els numerals, trobem alguns trets característics compartits amb altres varietats dialectals pròximes, mentre que d'altres es presenten com a trets exclusius d'alguns municipis concrets de la comarca.

El número 8 al Baix Maestrat té la forma *vuit* com en la resta del català nord-occidental i oriental. En canvi, cap al sud del País Valencià trobem que la forma *huit* és la més comuna. Gairebé tots els municipis pronuncien [bújt], en canvi, a Canet lo Roig el pronuncien [vújt] (mapa núm. 12).

⁷ Incorporat del castellà en el segon grau de locació.

Els números 12, 13 i 16 tenen formes prou generals i tots els municipis diuen *dotze*, *tretze* i *setze*. No obstant això, a Peníscola també empren una altra forma molt particular de dir aquests numerals: *dótzere*, *trétzere* i *sétzere* (mapa núm. 13).

Els números 17, 18 i 19 pateixen força canvis arreu del domini lingüístic català, igual que al comarca. A la zona costanera i en alguns municipis de l'interior com Sant Jordi i Sant Mateu, es pronuncien [dèset], [díβwit], [dènew]. Tanmateix, a Canet lo Roig pronuncien el so [v] en dí[v]uit; a Sant Rafel del Riu pronuncien [dèset], [diβúit], [dènɔw]; i a la Pobla de Benifassà [dèset], [díβwit] i [denòw].

El número 60⁸ en quasi tota la comarca es pronuncia amb el fonema fricatiu /ʃ/. Les úniques dues localitats que no segueixen aquesta pronúncia són Castell de Cabres i Sant Mateu que diuen *si[s]anta* i no *si[ʃ]anta* com la resta (mapa núm. 14).

Les formes *onze-cents*, *dotze-cents*, etc. són pròpies del tortosí, sobretot entre la gent més gran. El jovent està perdent aquest tret tortosí i el substitueix pel genèric *mil cent*, *dos mil cent*, etc. com en la resta del català. No obstant això, hi ha diverses localitats que encara conserven aquesta particularitat com Benicarló, Traiguera, Castell de Cabres, la Pobla de Benifassà i Xert.

5.5. Pronoms

Els pronoms són una de les categories gramaticals amb més diversitat dins del català, ja que presenten una gran variació i diversitat segons els dialectes, tant en la seua forma com en l'ús. Podem distingir dues categories dins dels pronoms: els forts i els febles.

5.5.1. Pronoms forts

Els pronoms forts en valencià són aquells que tenen forma tònica i poden aparéixer de manera autònoma en l'oració, sense necessitar un verb al qual aferrar-se com els pronoms febles. Pel que fa als pronoms personals, tant al Baix Maestrat com a les comarques veïnes, la primera persona del singular *jo* es pronuncia amb la *o* oberta [jɔ]. A diferència d'altres dialectes valencians que ho pronuncien amb *o* tancada [jó].

⁸ Segons Julià i Muné (2004), també es pot pronunciar *xixanta*. Tret compartit amb la resta del català nord-occidental.

Els pronoms forts de primera i segona persones *nosaltres* i *vosaltres* presenten dues fonètiques diferents. Per una banda, pronuncien [nátros] i [bátros] a Xert, Benicarló, Vinaròs, Alcalà de Xivert, Peníscola, Sant Mateu i a Canet lo Roig. D'altra banda, pronuncien [nátres] i [bátres] a la resta de localitats, tot i que, a Traiguera hi ha constància que s'empren ambdues formes. Com a curiositat, en aquest cas veiem que a Canet lo Roig no velaritzen el so [v] com s'acostuma a fer, i el pronuncien [b] com la resta de la comarca (Beltran i Segura, 2022, p. 203) (mapa núm. 15).

5.5.2. Pronoms febles

Segons Beltran i Segura (2022), els pronoms febles en valencià són elements pronominals àtons que no poden aparéixer de manera autònoma dins l'oració, sinó que necessiten adjuntar-se obligatòriament a un verb, siga en proclisi (davant del verb) o en enclisi (darrere del verb). La seua funció principal és la substitució de complements verbals, contribuint així a la cohesió del discurs i evitar repeticions innecessàries.

Els pronoms febles *me*, *te*, *se* en valencià no segueixen un sistema uniforme, ja que depenen de diversos factors dialectals, fonètics i morfosintàctics. Tot i que, al Baix Maestrat segueixen la mateixa variant quan es troben en posició proclítica, és a dir, quan el verb següent comença en consonant. Per exemple trobem *me penso* o *me jugo*; i no *em penso* ni *em jugo*.

Els pronoms febles de primera i segona persones del plural *nos* i *vos* tenen les formes *mos* i *vos* arreu de la comarca. En canvi, quan els fem servir amb un verb pronominal com *anar-se'n*, diferenciem dues formes diferents. L'única localitat de la comarca que no segueix les formes *mo n'anem* i *vo n'aneu* com la resta és la Pobra de Benifassà, ja que fa servir *mo n'anem* i *se n'aneu* com en algunes comarques més meridionals del País Valencià (mapa núm. 16).

El pronom feble *ho* es fa servir també amb total normalitat a tot el domini lingüístic valencià, tot i que, amb pronúncies diferents. En valencià tortosí predomina la reducció al so [u] com: [u] *dic*, [u] *agafo*, [u] *miraré*.

El pronom feble *ne* manté una presència viva i estesa al Baix Maestrat com a la resta del valencià. Per exemple: *ne compraré tres*, *ne tinc dos*, *agafa'n més*, etc. En canvi, el pronom feble *hi* té un ús minoritari en tot el domini valencià. És vigent el

verb *haver-hi* però sobretot quan va precedit del pronom feble *ne*. Beltran i Segura (2022), esmenta que aquesta lexicalització ha creat en el valencià tortosí i en el meridional la forma verbal *nyaure*, on si escau, es reduplica el pronom *ne*. Per exemple: *ne nyan dos*, *ne nyan molt pocs*, etc. Malgrat això, sincrònicament no trobem cap duplicació del pronom *ne*.

6. MORFOLOGIA VERBAL

En l'àmbit verbal, el valencià tortosí presenta una gran varietat de formes que reflecteixen la seua posició de transició entre parlars. Així, s'hi poden trobar trets coincidents amb els dialectes més meridionals del valencià, alhora que se'n mantenen altres de propis de la resta del tortosí.

6.1. Infinitius, gerundis i participis

Segons Beltran i Segura (2022), hi ha formes de l'indicatiu que quan van seguides de clític, perden una o més lletres a final de paraula. Per exemple, la forma verbal 'traure's' esdevé *trau-se* i 'agafa'ns' esdevé *agafa-mos*. Aquesta particularitat no només s'empra en el tortosí, sinó que encara s'utilitza d'una manera més extensa en el valencià alacantí i meridional.

En valencià tortosí no es velaritzen⁹ els gerundis. Per aquest motiu, mai trobarem una vocal antihiàtica¹⁰ en les formes del gerundi. Així mateix, trobem les formes *veent* 'vindre', *traent* 'traure' i *creent* 'creure' sense la vocal antihiàtica [i]. Formes diferents a altres parlars més septentrionals on sí que trobem aquesta vocal antihiàtica com en *veient* i *creient*.

Els participis no presenten cap particularitat, ja que segueixen la norma com la resta de parlars. S'empra *volgut* 'voldre', *hagut* 'haver' i *anat* 'anar'.

Cal mencionar que a la comarca¹¹, en la parla oral, l'acord del participi amb el gènere del subjecte o del complement directe varia segons el municipi, la generació i

⁹ Velaritzar vol dir pronunciar un so velar, que s'articule a la zona velar, és a dir, a prop del vel del paladar.

¹⁰ Una vocal antihiàtica és una vocal que s'interposa o es manté per evitar un hiat, és a dir, quan dues vocals van juntes però pertanyen a una síl·laba diferent.

¹¹ Altres dialectes del català també mantenen aquest tret com al Baix Maestrat, tot i que cada vegada és menys comú.

la llengua materna dels parlants. Per exemple, hi ha parlants que diuen *les he vistes*, mentre que d'altres mantenen la forma invariable *les he vist*.

6.2. Present d'indicatiu

Morfema de primera persona

Primera conjugació. A diferència d'altres dialectes valencians, al Baix Maestrat i a la resta del dialecte tortosí, la desinència que s'emptra per a definir la primera persona del present d'indicatiu és la *-o* com en: *jo canto, jo jugo, jo ballo*. En canvi, per la influència de la desinència final *-e* de la resta del valencià, hi ha localitats de la comarca com Traiguera on les generacions més joves utilitzen la desinència *-ec* (mapa núm. 17).

Tant en la segona com en la tercera conjugació, també trobem la desinència *-o* en els pobles més septentrionals de la comarca com Sant Rafel del Riu, Rosell, Canet lo Roig, Sant Jordi, Vinaròs, Benicarló, Alcalà de Xivert i Peníscola. Per exemple: *jo perdo, jo dormo, jo patixo* (Beltran Zaragoza, 1999).

Taula 3: Diferències entre el català oriental, el tortosí i el valencià, pel que fa el morfema de primera persona del present d'indicatiu.

	Català oriental	Tortosí	Valencià
1a conjugació	Jo canto	Jo canto/càntec	Jo cante
2a conjugació	Jo perdo	Jo perdo	Jo perd
3a conjugació	Jo pateixo	Jo patixo	Jo patisc
3a conjugació	Jo lleigeixo	Jo llegixo/llico	Jo lligsc
3a conjugació	Jo dormo	Jo dormo/dormixo	Jo dorm

Font: Elaboració pròpia a partir de l'estudi de Beltran Zaragoza (1999).

Morfema de tercera persona

Quant a la tercera persona del singular del present d'indicatiu, a la comarca conviuen dues desinències verbals: *-e* i *-a*. La forma *-e* com en: *ell cante, ell parle*; és

pròpia del nord-occidental, una forma antiga que perdura ben viva fins avui dia. En canvi, també hi trobem la desinència *-a* en les localitats de Canet lo Roig, Cervera del Maestrat, Càlig, Sant Jordi, Traiguera i Vinaròs. Aquesta última forma és característica de la resta del valencià i del bloc oriental: *ell canta* i *ell parla* (mapa núm. 18).

Taula 4: Diferències entre el català oriental, el tortosí i el valencià, pel que fa el morfema de tercera persona del present d'indicatiu.

	Català oriental	Tortosí	Valencià
1a conjugació	Ell/a canta	Ell/a cante/canta	Ell/a canta
2a conjugació	Ell/a perd	Ell/a perd	Ell/a perd
3a conjugació	Ell/a pateix	Ell/a patix	Ell/a patix
3a conjugació	Ell/a dorm	Ell/a dorm/dormix	Ell/a dorm

Font: Elaboració pròpia a partir de l'estudi de Beltran Zaragoza (1999).

6.3. Present de subjuntiu

Una gran part de la comarca manté les formes amb desinència en *-o* en els verbs de la primera conjugació com en: *que jo parlo, que tu parlos, que ell/a parlo, que ells/es parlon*. Aquest tret característic és present en els municipis de Peníscola, Alcalà de Xivert, Santa Magdalena de Polpís, Cervera del Maestrat, Càlig, la Salzedella, Sant Mateu, la Jana, Canet lo Roig, Rosell, la Pobla de Benifassà i Castell de Cabres. En canvi, la resta de municipis de la comarca empren la desinència *-e* com en: *que jo parle, que tu parles, que ell/a parle, que ells/es parlen*. Aquest últim tret també s'empra als Ports i, més al nord, a les comarques del Montsià, el Baix Ebre i el Matarranya (mapa núm. 19).

Pel que fa als verbs de la segona i tercera conjugació, s'observa una tendència a l'adopció de formes amb increment velar, donant lloc a formes com *sàbiga/sàpiga* del verb 'sabre'. No obstant això, també es documenten formes del verb 'fer' com *faiga* o *fasga* en lloc de *faça*. A més, és remarcable en alguns municipis de la comarca com Vinaròs, l'ús de la desinència *-e* per a la tercera persona: *que patixgue, que súrtingue*,

en lloc de *que patisca*, *que súrtega*. Cal saber que la forma escrita d'aquests verbs s'escriu amb -s- i no amb -x-, tot i que, en valencià tortosí i altres varietats es pronuncia amb el fonema fricatiu /ʃ/.

Finalment, les desinències -éssem i -ésseu preses de l'imperfet, són les pròpies en tortosí pel que fa la quarta i cinquena persones d'alguns verbs irregulars com 'anar' i dels verbs de la primera, segona i tercera conjugació. Dins la comarca podem observar dues formes diferents: *que natros tinguem*, *que vatros tingueu* o *que natros tinguéssem*, *que vatros tinguésseu* (Beltran i Segura, 2022, p. 221) (mapa núm. 20).

Taula 5: Diferències entre el català oriental, el tortosí i el valencià, pel que fa el present de subjuntiu.

	Català oriental	Tortosí	Valencià
1a conjugació	Que tu cantis	Que tu cantes/cantos	Que tu cantes
1 conjugació	Que nosaltres anem	Que natros anem/anéssem	Que nosaltres anem
2a conjugació	Que ell/a perdi	Que ell/a perga/pèrgue	Que ell/a perda
2a conjugació	Que vosaltres tingueu	Que vatros tingueu/tinguésseu	Que vosaltres tingueu
3a conjugació	Que ells dormin	Que ells dorguen/dòrmiguen ¹²	Que ells dormen
3a conjugació	Que elles vinguin	Que elles vinguen/vingon	Que elles vinguen

Font: Elaboració pròpia a partir de l'estudi de Beltran i Segura (2022).

6.4. Imperfet d'indicatiu

Els verbs imperfets de la primera conjugació presenten dues variants diferents a la comarca que s'empren per igual. La forma acabada en -ava¹³ i la forma acabada en -

¹² També cal ressaltar altres formes tortosines com: *que ells dorgon* o *que ells dòrmigon*.

¹³ Segons la primera i tercera persona del singular.

ae. Per exemple: *cantava* i *cantae*. En canvi, pel que fa als verbs de la tercera conjugació, no presenten cap canvi remarcable, ja que segueixen l'estàndard.

No obstant això, en alguns verbs de la segona conjugació, també podem trobar diferents formes de pronunciar els verbs. Per exemple, el verb 'fer' *feia*, a una gran part de la comarca es manté encara la forma antiga valenciana *feïa* i només en valencià tortosí es pronuncia *fia*. Altres municipis de la comarca mantenen la forma normativa *feia*, i d'altres la variant *fea* (Beltran i Segura, 2022, p. 220) (mapa núm. 21).

6.5. Imperfet de subjuntiu

A la comarca, hi trobem dues formes de fer l'imperfet de subjuntiu: les formes acabades en -s (*cantés*) i les formes que contenen una -r- entre dues vocals a final de paraula (*cantara*). Aquesta diferència, marca una frontera dialectal important. Gimeno Beti (1989), identifica dues zones ben diferenciades dins el valencià tortosí. D'una banda, trobem els municipis on predominen les formes amb -s, com Vinaròs, Cervera, Santa Magdalena, Alcalà de Xivert, la Jana, Traiguera, Rossell i la Pobla de Benifassà. En aquests municipis, s'empren formes *que jo cantés*, *que ell vingués*.

D'altra banda, les formes amb -r- (*que jo cantara*, *que ell vinguera*), són pròpies de municipis com la Salzedella, Sant Mateu, Xert, Canet lo Roig, Castell de Cabres, Peníscola i Benicarló. Aquesta forma continua cap a la comarca aragonesa del Matarranya. No obstant això, hi ha municipis on conserven algunes formes més excepcionals i menys conegudes. A Alcalà de Xivert s'emptra *que jo cantàs* i a Canet lo Roig, Sant Jordi i Càlig s'emptra la variant *que jo cantere* (Beltran Zaragoza, 1999) (mapa núm.22) (mapa núm. 23).

7. LÈXIC COMARCAL

Aquest apartat¹⁴ anomenat “lèxic comarcal” recull un conjunt de mots i expressions característiques del parlar del Baix Maestrat, ordenades alfabèticament i presentades en forma de diccionari dialectal. L’objectiu és oferir una mostra representativa del lèxic viu a la comarca, amb especial atenció a aquelles formes que, tot i ser compartides amb altres àrees del domini lingüístic català, presenten trets propis o particularitats destacables en l’àmbit comarcal.

Cada entrada conté, en primer lloc, el mot utilitzat amb més força a la comarca. Quan es dona el cas, s’inclou també la menció “També al BM¹⁵”, que assenyala altres variants utilitzades a la comarca. Després, es proposen formes equivalents més normatives o generals¹⁶, amb l’objectiu de facilitar la comprensió a parlants d’altres zones catalanoparlants. Finalment, algunes paraules, frases fetes o expressions van acompanyades d’una xicoteta explicació, ja que a vegades, és difícil trobar-ne una equivalència.

DICCIONARI DIALECTAL

A	B
Abadejo També al BM: abadeijo. bacallà. Acotxar ajupir, acatxar. Agranar escombrar. Albergínia (mapa núm. 27) (mapa núm. 28) i (mapa núm. 29). albergina. Alçar-se També al BM: aixecar-se. Amela ametla, ametlla.	Bajoca mongeta verda, tavella. Baldana botifarra (d’arròs, de ceba...). Baldat -da cansat, abatut, mort. Bassa o basseta estany. Beure a gallet Beure fent caure a la boca el raig del líquid que surt pel gallet d’un porró, etc. També al BM: beure al gallet. beure al gall. Bossar

¹⁴ Dut a terme gràcies als estudis lingüístics de Gimeno Beti (1994, 1997, 1998, 2017), Julià i Muné (2004), Navarro i Cubells (2017), Beltran i Segura (2017,2022), Lo Parlar Tortosí (2024), així com a partir de les meues pròpies observacions i coneixements com a parlant del dialecte i de la realitat lingüística del Baix Maestrat.

¹⁵ Baix Maestrat.

¹⁶ Aquestes formes normatives s’extrauen del Diccionari Normatiu Valencià (DNV), el Diccionari de llengua catalana de l’Institut d’Estudis Catalans (DIEC), Softcatalà, Termcat i dels estudis lingüístics esmentats anteriorment.

Anar gat anar bufat, anar borratxo, anar begut. Anar a trompicons ensopegant, anar amb dificultats.	vomitar. Bufar en caldo gelat Gloriejar-se de les pròpies qualitats o dels propis mèrits, exagerant-los i atribuint-se'n de falsos.
--	--

C	D
Cabut -a tossut -a. Calcetí mitjó. Carcàs gargall, gargàs. Cassinogues ¹⁷ cosquerelles, pessigolles. Cementeri cementiri. Cóc ràpid També al BM: cóc i cóc d'ou. coca en llanda, coca dolça, coca. Cossiet cossiòl, test. Cullereta (mapa núm. 35). També al BM: cullerot. capgròs, renoc. Cutxamander -a xafarder -a.	Debades També al BM: debaes i <i>gratis</i> . de franc, gratuït. Detràs darrere, raere. Dolent malalt.

E	F
Encisam enciam, lletuga. Enguany aquest any, este any. Escatxillar També al BM: escatillar i esquitxar. esguitar. Escurar netejar els plats, rentar els plats. Espart	Faena feina, fenyà. Fardatxo (mapa núm. 33). També al BM: regandaix. llangardaix, sarvatxo. Fer una torrà fer una barbacoa. Fer un mos o mosset fer una mossegada, anar a prendre alguna cosa.

¹⁷ A més, al Baix Maestrat podem trobar: *cassanogues* (Càlig, Sant Mateu, la Jana, Santa Magdalena de Polpís, Traiguera i Xert); *cassonigues* (Alcalà de Xivert); *cassòniques* (Benicarló i Vinaròs); *cassònies* (Peníscola); *pissinogues* (Sant Rafel del Riu); *regalletes* (Canet lo Roig); i *cossinogues* (Castell de Cabres i la Pobla de Benifassà).

fregall, estropall. Espill mirall. Esquerrer (mapa núm. 37). També al BM: surdo i esquerrutxó. Estalzí També al BM: follí o fullí. sutge, sutja. Estar sego -a (mapa núm. 42). També al BM: estar <i>siego -a</i> . estar cec -ga.	Fesol mongeta. Fullol -a fillol -a.
--	--

G	H
Garrames mentides. Gavinet També al BM: gavinyet. ganivet. Gitar-se jeure's, anar-se'n a dormir. Gord -a gros -sa. Granera escombra.	Hi ha més dies que llonganisses També al BM: hi ha més dies que llanganisses. Frase que es diu quan no cal tindre pressa per a fer una cosa, que és millor esperar el moment més propici per a actuar.

L	M
Llépol -a llaminer -a Llepolia llaminadura. Llima llimona, llimó. Llevar També al BM: traure. treure.	Maceta (mapa núm. 40). També al BM: maça i mà de morter. Matalap matalàs. Melic llombrígol. Melocotó També al BM: préssec i malacotó. Bresquilla. Meló de moro meló d'alger, meló d'aigua, síndria. Meló de tot l'any meló.

N	O
Natros, natres (mapa núm. 15). nosaltres. Nyésprol També al BM: nespro, nyispro i vríspol. Nuc (mapa núm. 39). També al BM: nus i nugo. Núvol (mapa núm. 41). També al BM: núgol.	Oroneta També BM: aroneta i agruneta. oreneta.

P	R
Palmito També al BM: ventall. Panís dacsà, blat de moro. Pastisset panada, empanada. Pardal (mapa núm. 34). També al BM: moixó. ocell, au. Pataca (mapa núm. 25). També al BM: patata. creïlla (i els seus derivats). Picar trucar, cridar, telefonar, tocar. Poal (mapa núm. 38). També al BM: balde, caldero i galleta. galleda, cubell. Poma (mapa núm. 26). També al BM: maçana i mançana. Primentó (mapa núm. 30). També al BM: pimentó i pibentó. pebrot. Prompte¹⁸ aviat.	Rabosa guineu. Rail També al BM: arrail. arrel. Ratapenada També al BM: ratapenà i ratot. ratpenat. Rellampegar (mapa núm. 43). També al BM: llampegar, llampar. Renyir També al BM: clamar, dir coses, escridassar, maldar, rabiar, ranyar i reptar renyar, bonegar. Rogle rotllana. Roig vermell. Rosegó (de pa) <i>m.</i> Tros de pa dur i sec. Rosella (mapa núm. 32). També al BM: roella, ruella i rovella.

¹⁸ En general, la *o* de *prompte* es pronuncia oberta a tota la comarca menys a Vinaròs, Rosell i Castell de Cabres, on es pronuncia tancada.

S	T
Safranòria També al BM: carlota i safanòria. pastanaga, carrota. Sambori També al BM: escolapisso, pisso i testeret. xarranca. Seny trellat. Sortir (mapa núm. 44). També al BM: eixir.	Temor por. Timó (mapa núm. 31). També al BM: timonet. farigola, frígola, tomell. Tomata (mapa núm. 24). També al BM: tomaca, tomata tomàquet. Torcar netejar. Tota pedra fa paret Es diu per indicar que qualsevol cosa, per xicoteta que siga, pot ser útil per ajudar a aconseguir un fi determinat.

V	X
Vatros, vatres (mapa núm. 15). vosaltres. Vilero També al BM: gorrió, xareu i xereu viler, teuladí. Vuit (mapa núm. 12). huit.	Xafar trepitjar. Xalar gaudir, disfrutar, fruit. Xamar xumar. Xic -a noi -a Xiquet -a nen -a, al·lot -a. Xolar robar, furtar.

8. ATLES LINGÜÍSTIC DEL BAIX MAESTRAT

L'objectiu de l'atles lingüístic del Baix Maestrat és oferir una àmplia visió dels trets dialectals més rellevants recollits durant el procés de documentació i anàlisi. A través d'un conjunt de mapes lingüístics d'elaboració pròpia a partir dels estudis¹⁹ esmentats amb anterioritat, es representen les formes que adopten diversos trets fonètics, morfològics i lèxics segons els diferents municipis de la comarca.

Els mapes lingüístics que es presenten a continuació aborden: el vocalisme, el consonantisme, la morfologia nominal, la morfologia verbal, el lèxic, el lèxic verbal i finalment, un mapa amb la isoglossa que separa el valencià tortosí septentrional del meridional a la comarca.

En definitiva, he decidit incorporar aquests mapes perquè, tot i que l'explicació filològica i acadèmica dels trets dialectals ja s'ha desenvolupada en els apartats anteriors, la representació visual d'aquests mapes facilita la informació i la fa més accessible i entenedora per a qualsevol lector.

Mapes:

VOCALISME

1. Vocalisme: *a* àtona final: *taula, dona*.
2. Vocalisme: alternança [e]/[i] posttòniques: *mànega*.

CONSONANTISME

3. Consonantisme: caiguda /d/ intervocàlica.
4. Consonantisme: fonema [v]: *violí*.
5. Consonantisme: despalatalització fonema /ʃ/: *caixa*.
6. Consonantisme: fonema /ɾ/ final: *parlar*.
7. Consonantisme: infinitiu + clític.
8. Consonantisme: alternança /n/ i /ny/: *ganivet*.

¹⁹ Massip (1989), Gimeno Beti (1997, 1998, 2017), Beltran i Zaragoza (1999), Navarro i Cubells (2017), Beltran i Segura (2022), Lo Parlar Tortosí (2024).

MORFOLOGIA NOMINAL

9. Morfologia nominal: demostratiu de locació: *este, eixe i aquell*.
10. Morfologia nominal: demostratiu abstractiu de 1r grau: *açò/això*.
11. Morfologia nominal: demostratiu locatiu de 1r grau: *ací/aquí*.
12. Morfologia nominal: número 8.
13. Morfologia nominal: números 12, 13 i 16.
14. Morfologia nominal: número 60.
15. Morfologia nominal: pronomns forts: *nosaltres, vosaltres*.
16. Morfologia nominal: pronomns: *ens en anem, vos en aneu*.

MORFOLOGIA VERBAL

17. Morfologia verbal: 1a conjugació, 1a persona del present d'indicatiu: *parlar*.
18. Morfologia verbal: 1a conjugació, 3a persona del present d'indicatiu: *cantar*.
19. Morfologia verbal: 1a conjugació, 2a, 3a i 6a persones del present de subjuntiu: *menjar*.
20. Morfologia verbal: 2a conjugació, 4a i 5a persones del present de subjuntiu: *tindre*.
21. Morfologia verbal: 2a conjugació, 1a i 3a persones de l'imperfet d'indicatiu: *fer*.
22. Morfologia verbal: 1a conjugació, 1a i 3a persones de l'imperfet de subjuntiu: *cantar*.
23. Morfologia verbal: 1a conjugació, 2a i 6a persones de l'imperfet de subjuntiu: *anar*.

LÈXIC

24. Lèxic: *la tomata*.
25. Lèxic: *la patata*.
26. Lèxic: *la poma*.
27. Lèxic: *l'albergínia*.
28. Lèxic: *l'albergínia*.

29. Lèxic: *l'albergínia*.

30. Lèxic: *el primentó*.

31. Lèxic: *el timó*.

32. Lèxic: *la rosella*.

33. Lèxic: *el fardatxo*.

34. Lèxic: *el pardal*.

35. Lèxic: *la cullereta*.

36. Lèxic: *la ratapenada*.

37. Lèxic: *esquerrer*.

38. Lèxic: *el poal*.

39. Lèxic: *el nuc*.

40. Lèxic: *la mà de morter*.

41. Lèxic: *els núvols*.

LÈXIC VERBAL

42. Lèxic verbal: *estar cec*.

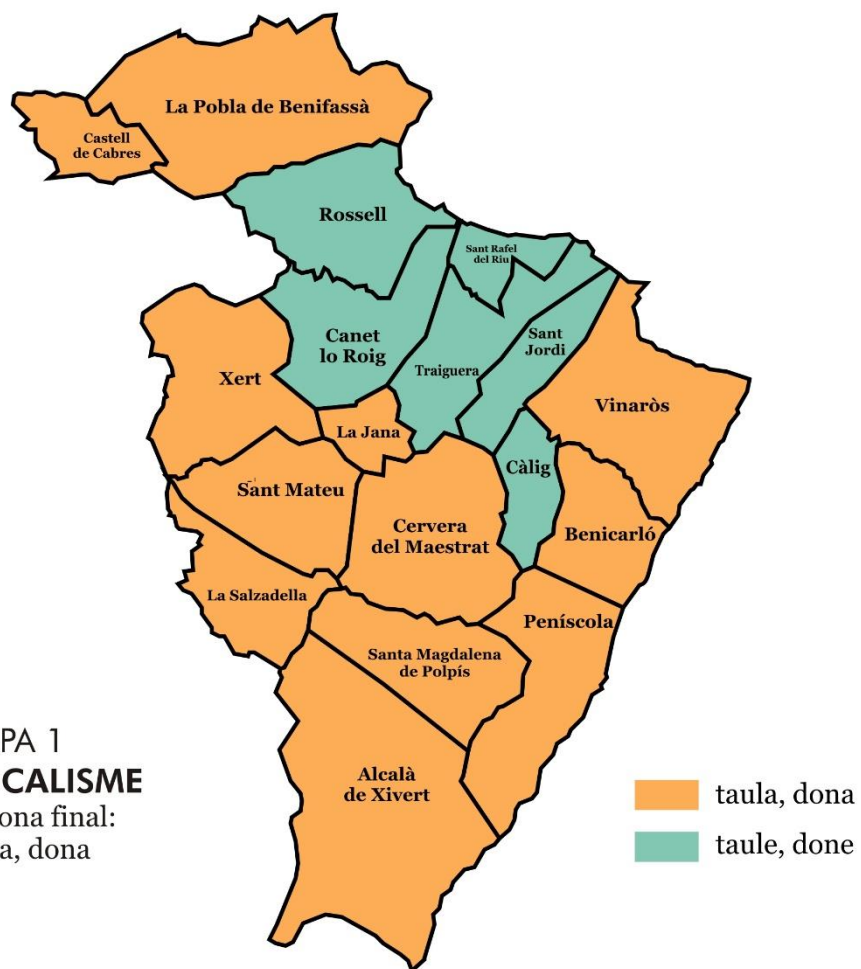
43. Lèxic verbal: *(re)llampegar*.

44. Lèxic verbal: *sortir/eixir*.

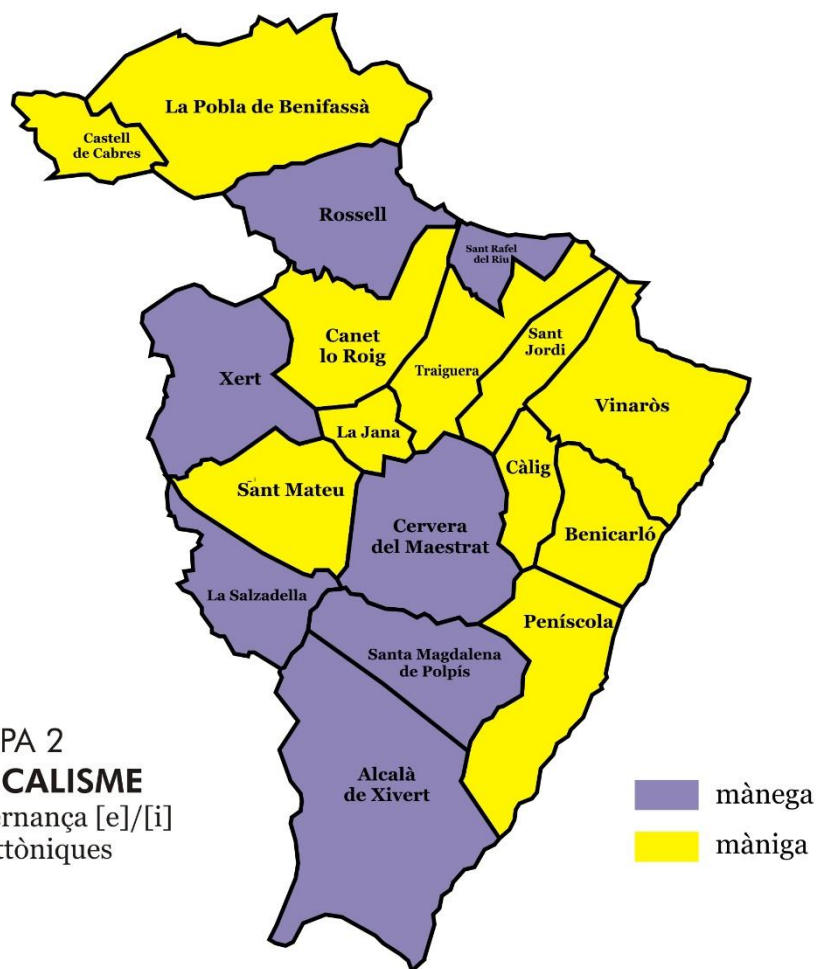
ISOGLOSSA

45. Isoglossa: *valencià tortosí septentrional o meridional*.

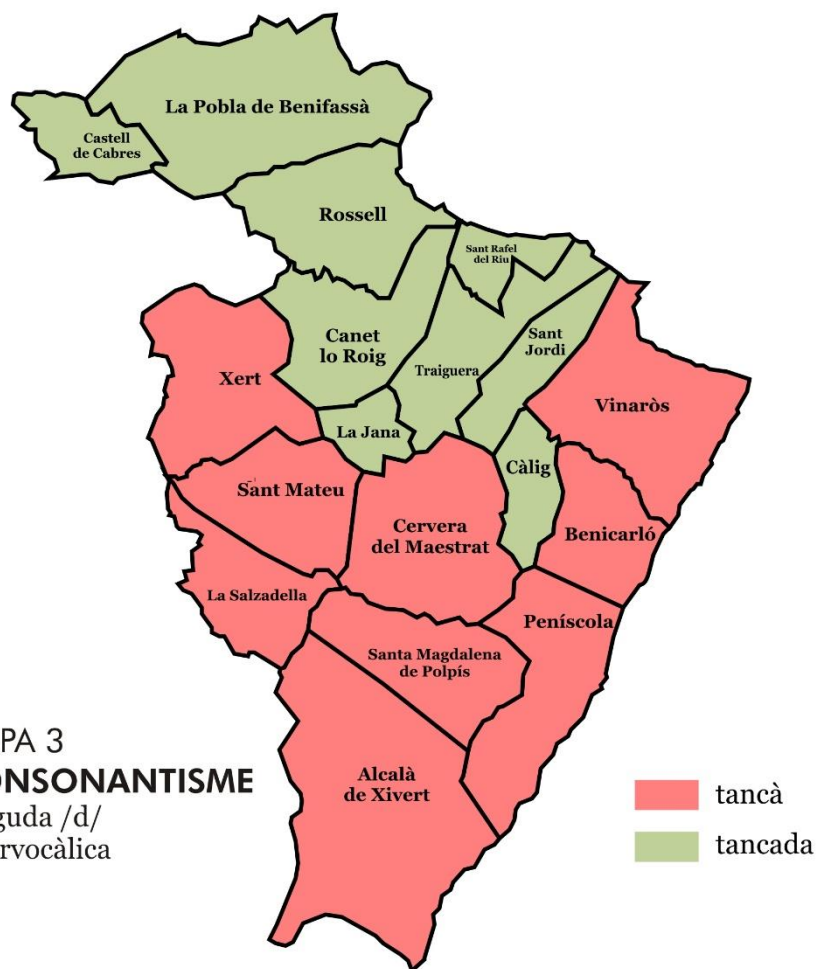
MAPA 1
VOCALISME
a àtona final:
 taula, dona

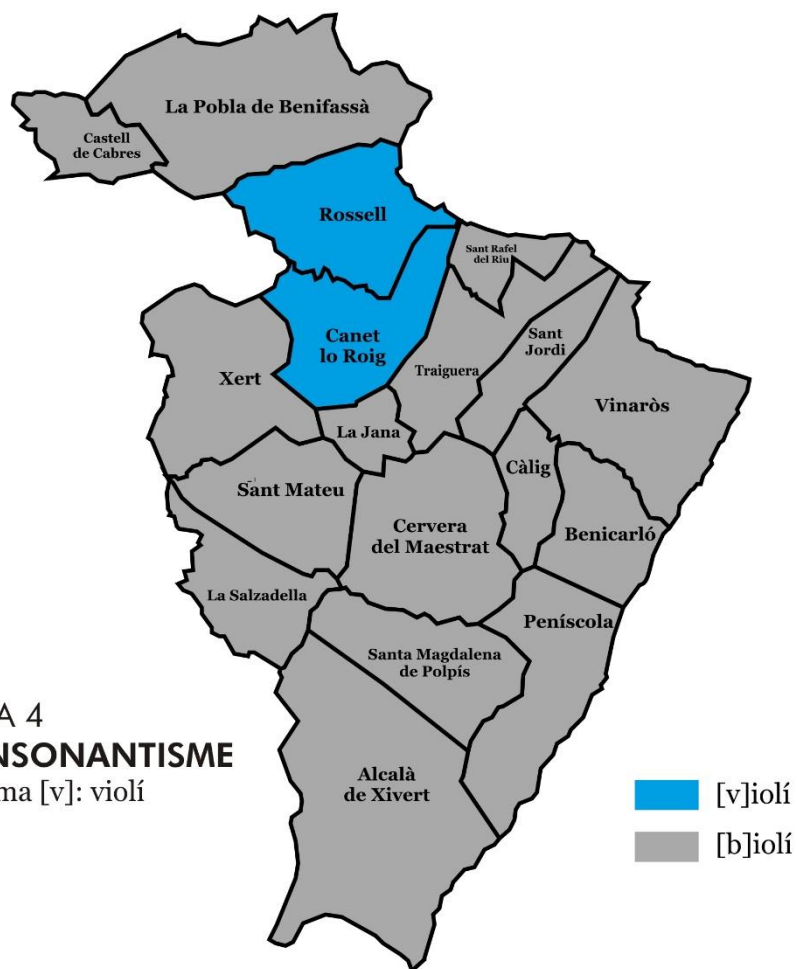
MAPA 2
VOCALISME
 Alternança [e]/[i]
 posttòniques

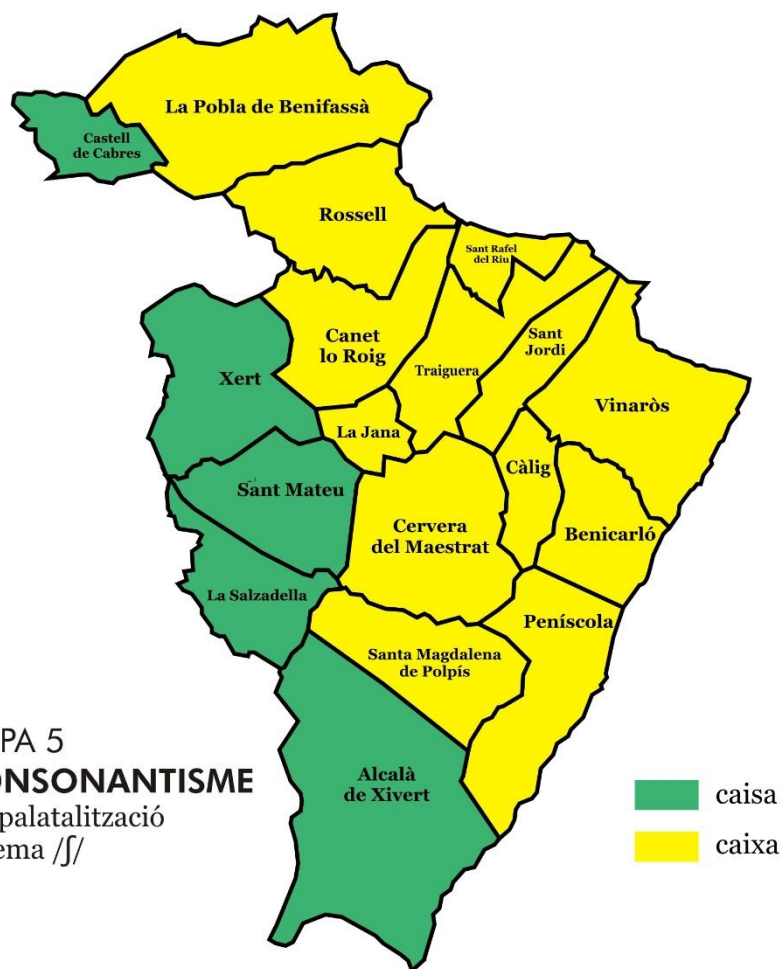
MAPA 3
CONSONANTISME
 Caiguda /d/
 intervocàlica

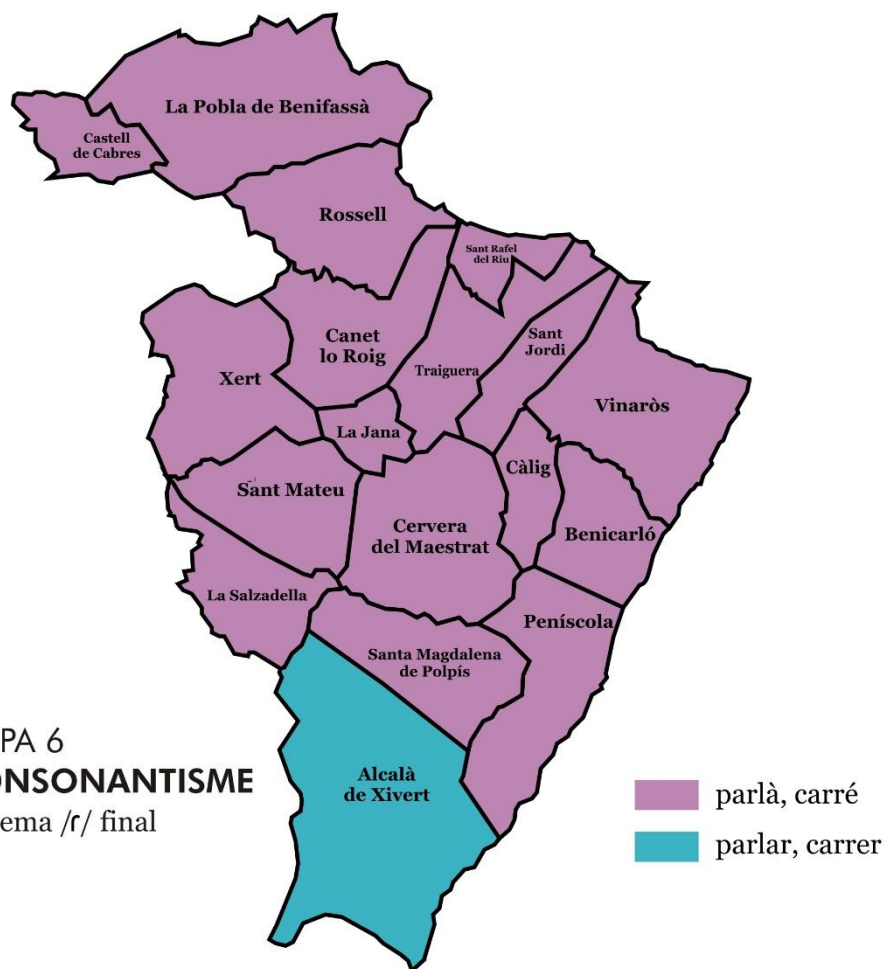
MAPA 4
CONSONANTISME
 Fonema [v]: violí

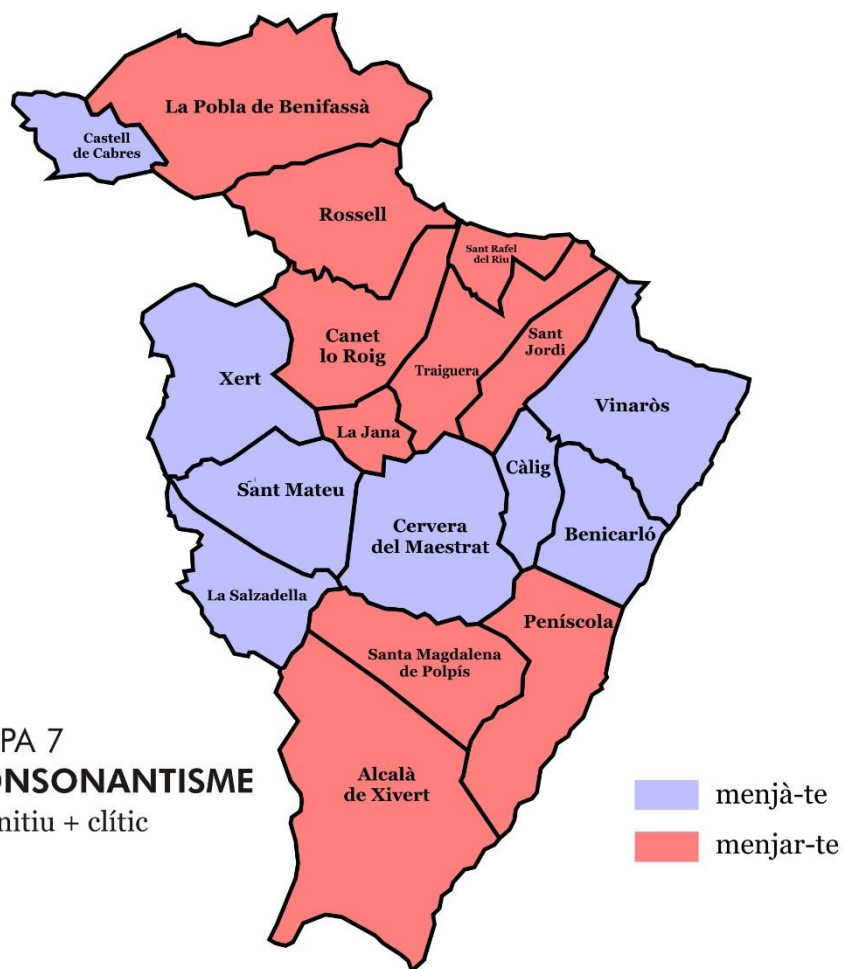
MAPA 5
CONSONANTISME
 Despalatalització
 fonema /ʃ/

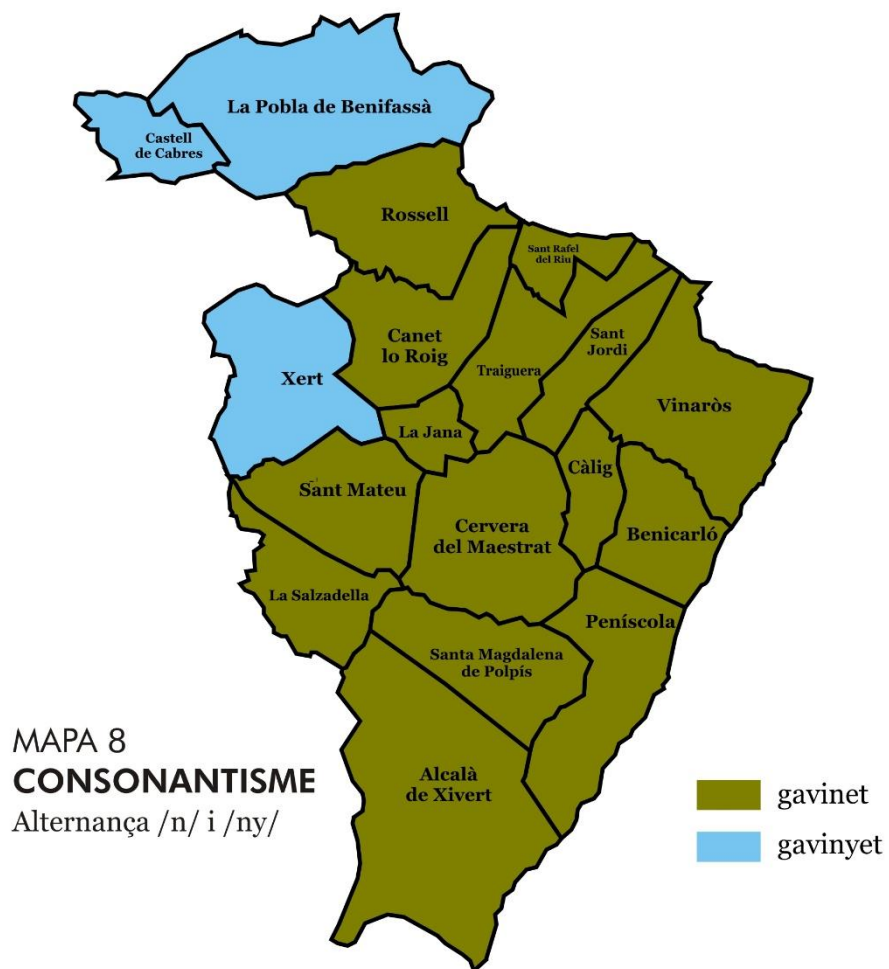

MAPA 6
CONSONANTISME
 Fonema /r/ final

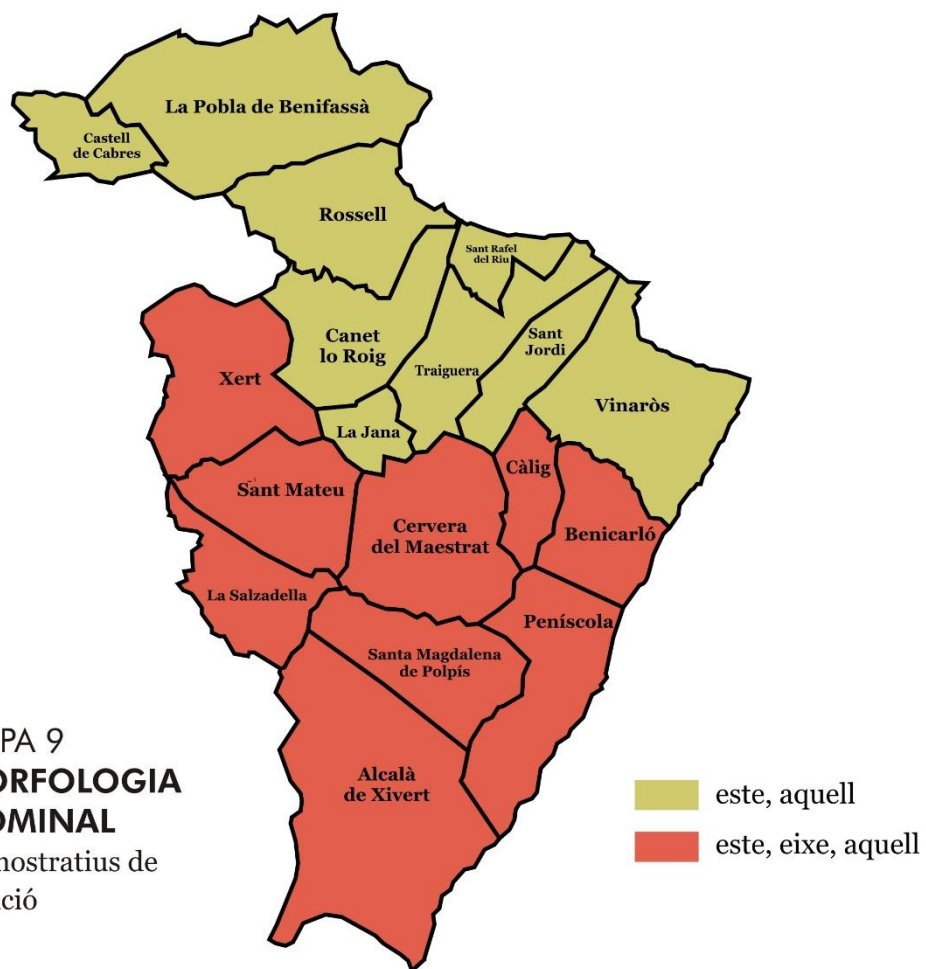

MAPA 7
CONSONANTISME
 Infinitiu + clític

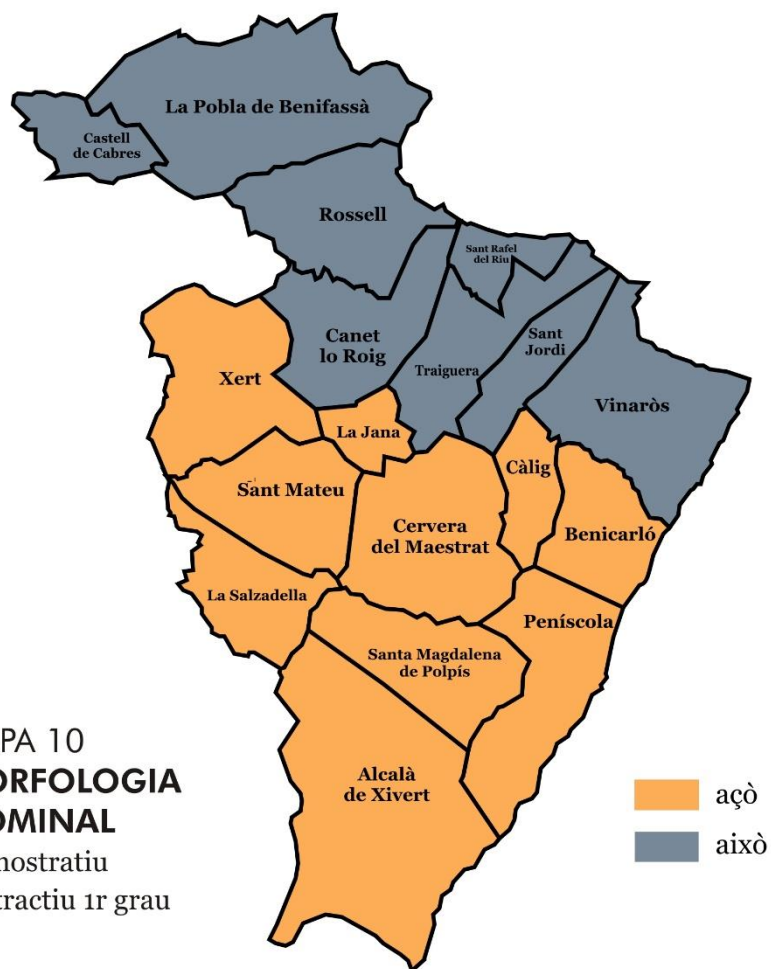

MAPA 9
**MORFOLOGIA
 NOMINAL**
 Demostratius de
 locació

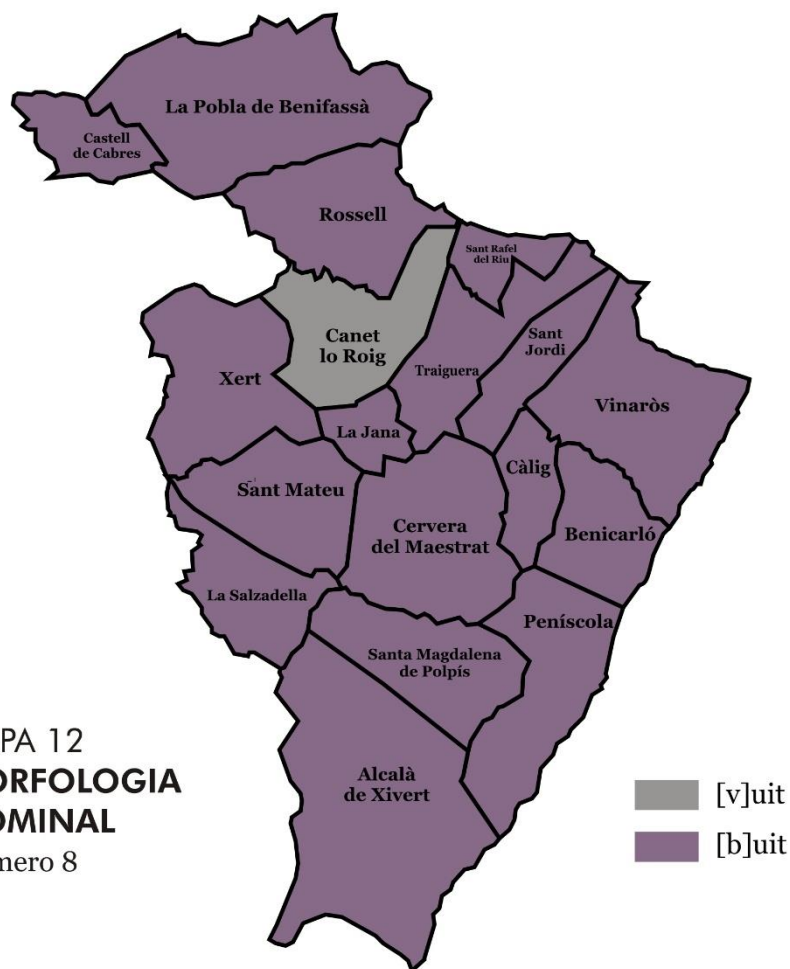
MAPA 10
**MORFOLOGIA
 NOMINAL**
 Demostratiu
 abstractiu 1r grau

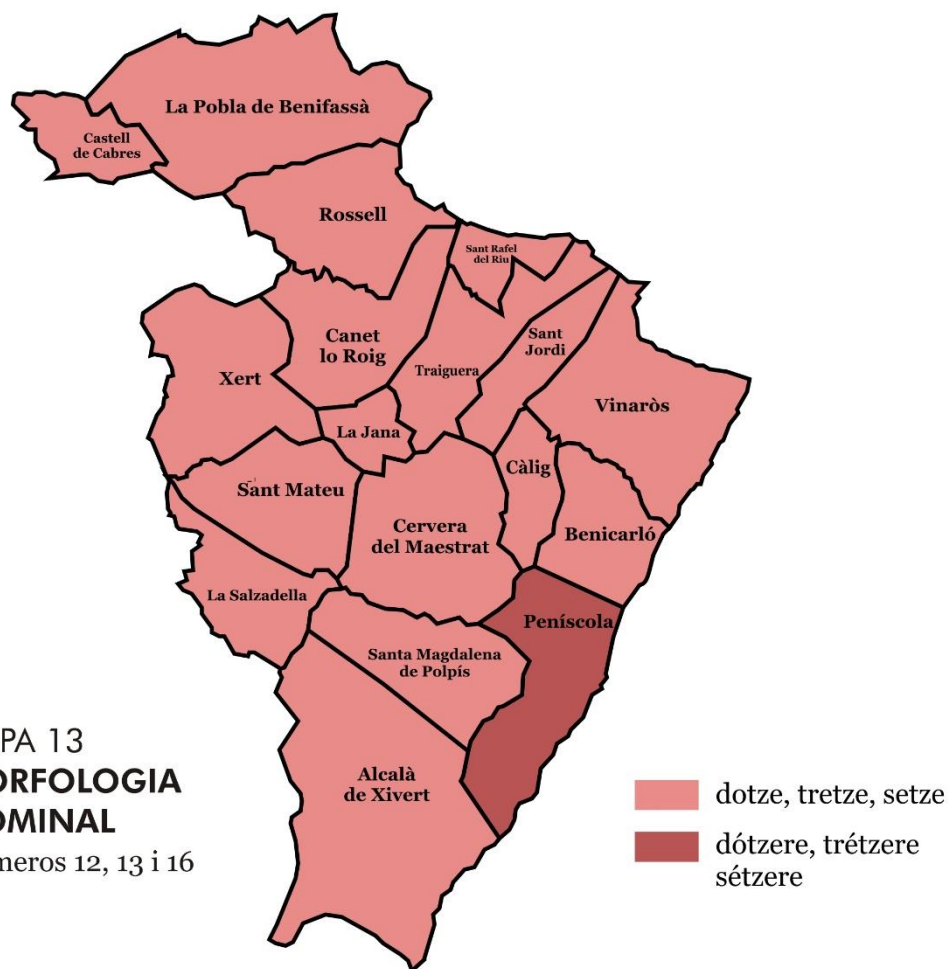
MAPA 11
**MORFOLOGIA
 NOMINAL**
 Demostratiu
 locatiu 1r grau

MAPA 12
**MORFOLOGIA
 NOMINAL**
 Número 8

MAPA 13
**MORFOLOGIA
 NOMINAL**
 Números 12, 13 i 16

MAPA 14
**MORFOLOGIA
 NOMINAL**
 Número 60

MAPA 15
**MORFOLOGIA
 NOMINAL**
 Pronoms forts:
 nosaltres, vosaltres

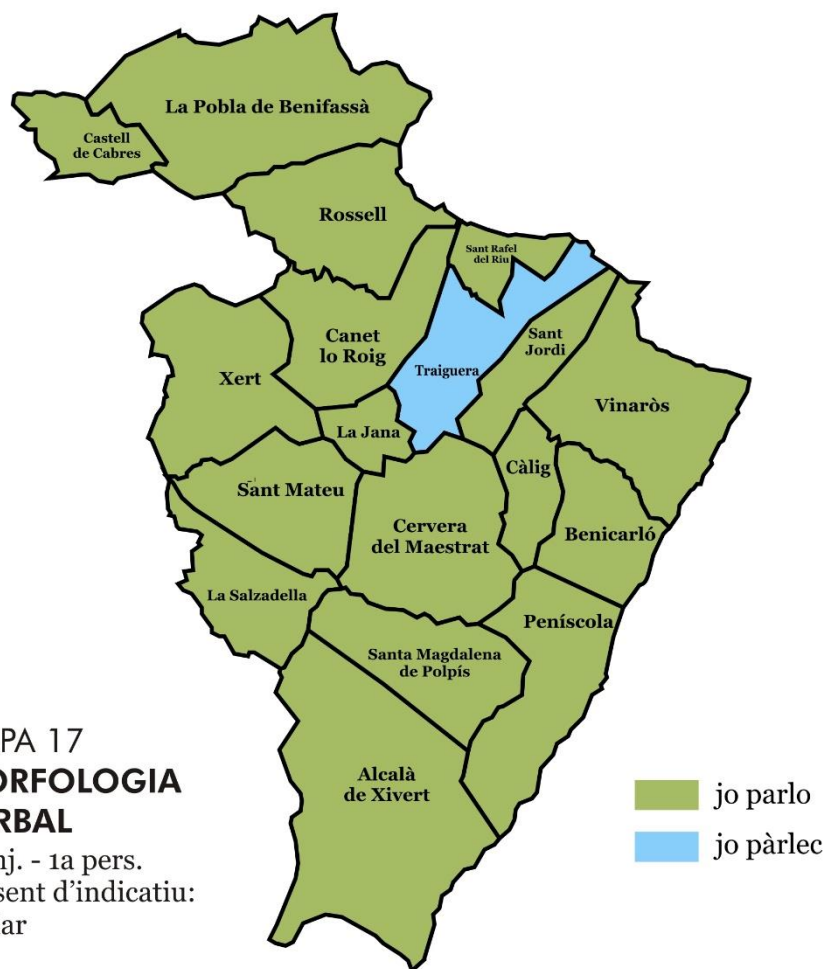

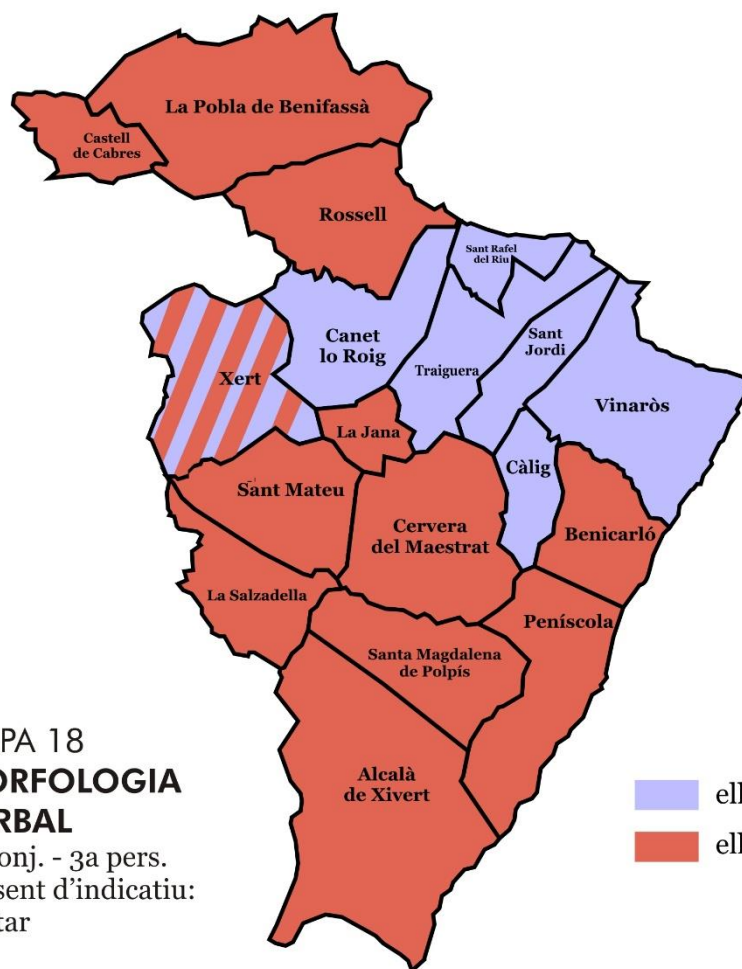
MAPA 16
**MORFOLOGIA
NOMINAL**

Pronoms:
ens en anem/vos en aneu

mo n'anem, vo n'aneu
 mo n'anem, se n'aneu

MAPA 17
**MORFOLOGIA
 VERBAL**
 1conj. - 1a pers.
 Present d'indicatiu:
 parlar

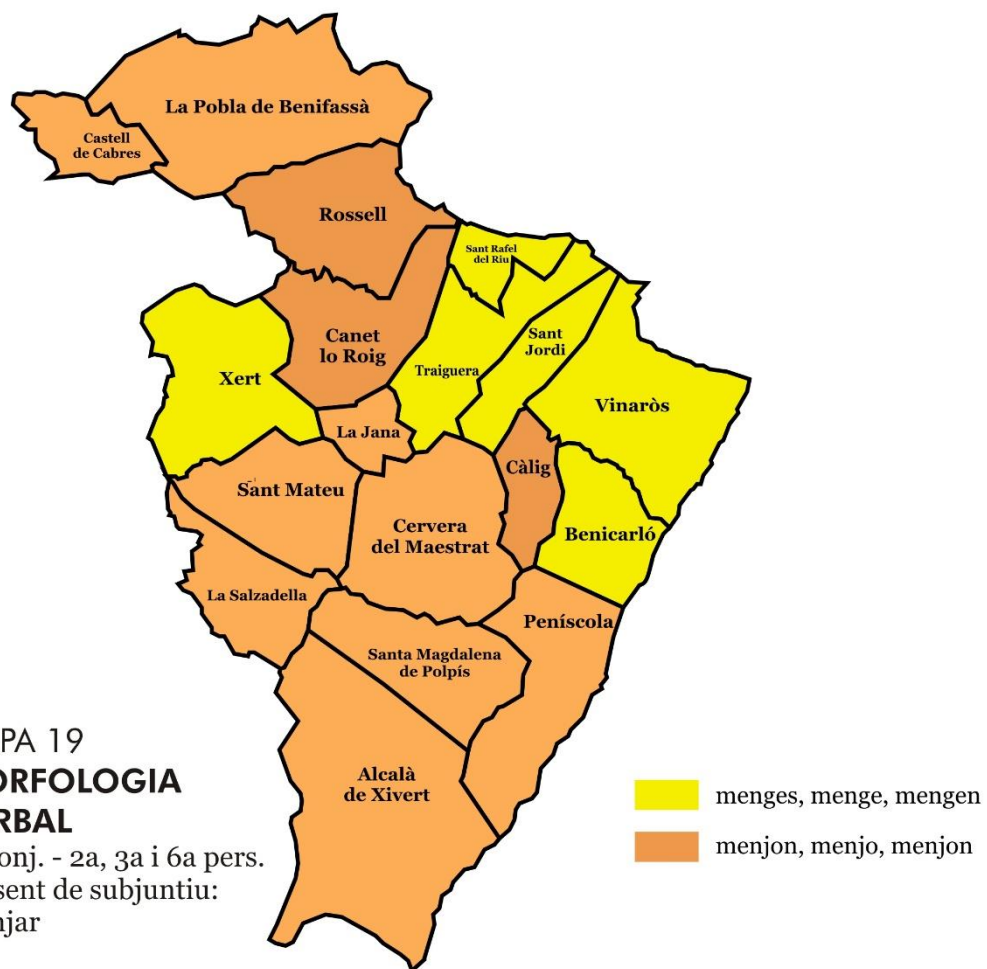

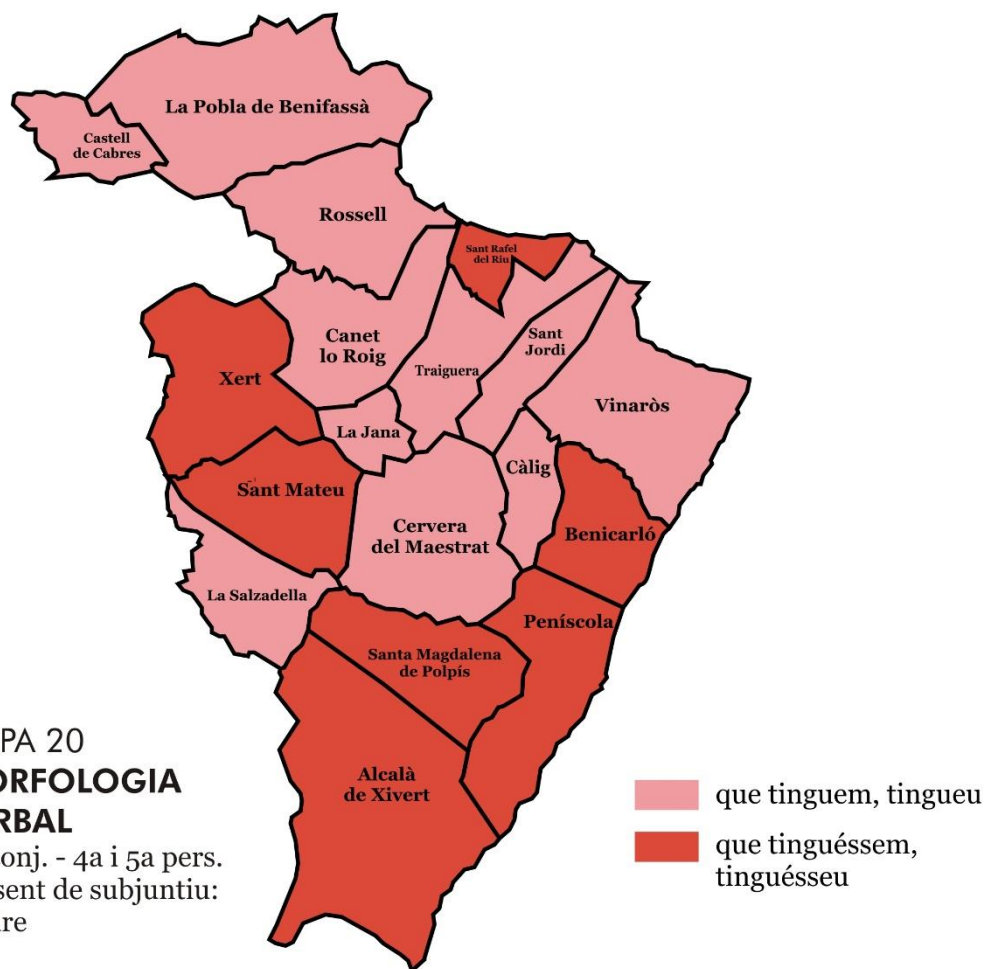
MAPA 18
**MORFOLOGIA
 VERBAL**
 1a conj. - 3a pers.
 Present d'indicatiu:
 cantar

ell/a canta
 ell/a cante

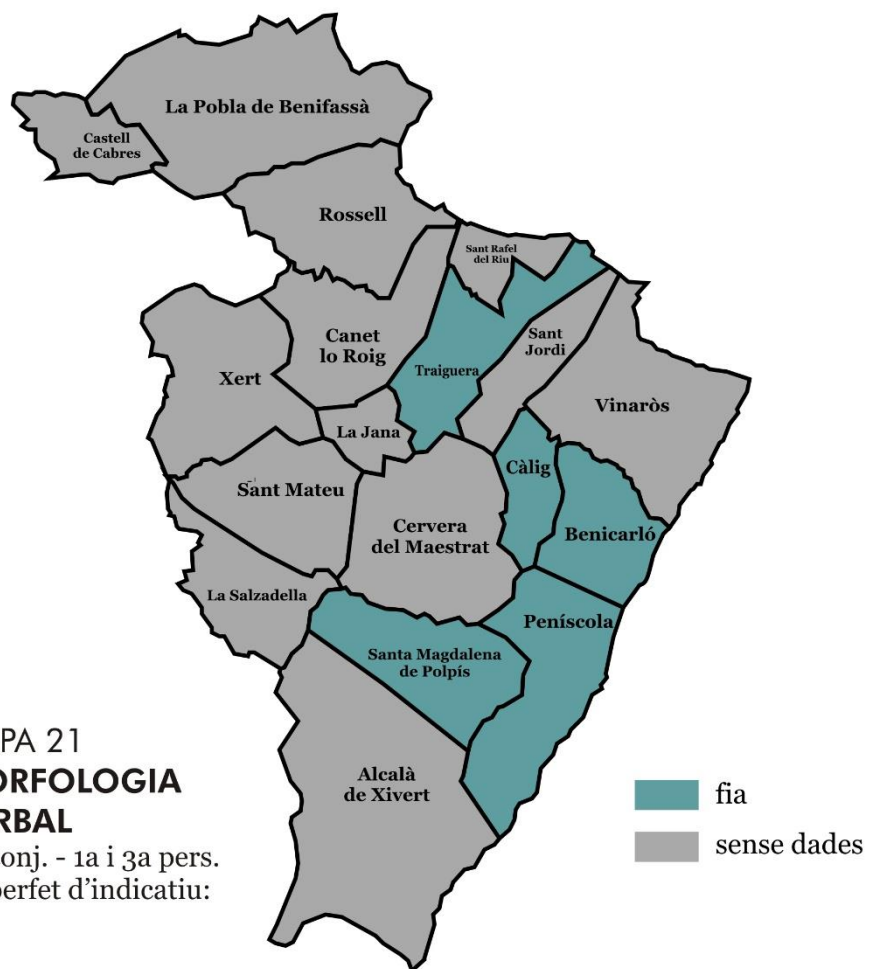
MAPA 19
**MORFOLOGIA
 VERBAL**
 1a conj. - 2a, 3a i 6a pers.
 Present de subjuntiu:
 menjar

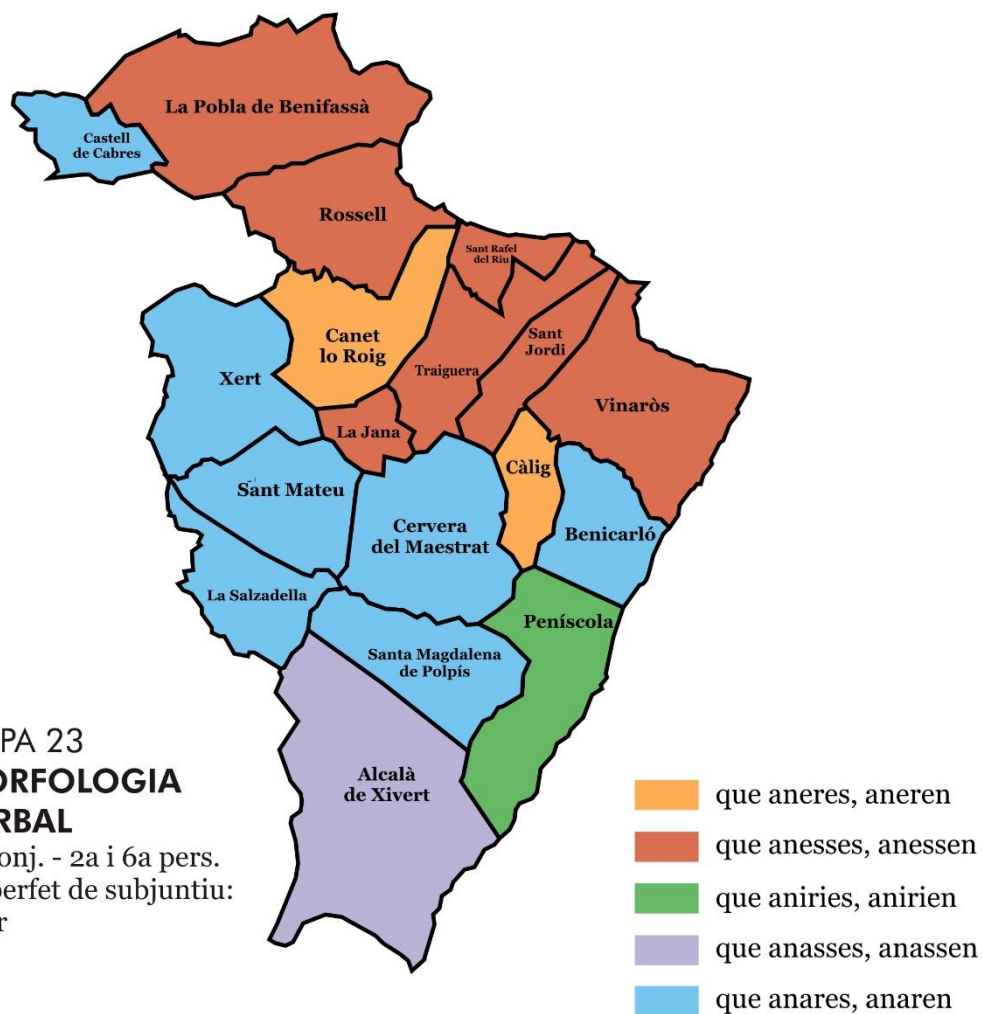
MAPA 20
**MORFOLOGIA
 VERBAL**
 2a conj. - 4a i 5a pers.
 Present de subjuntiu:
 tindre

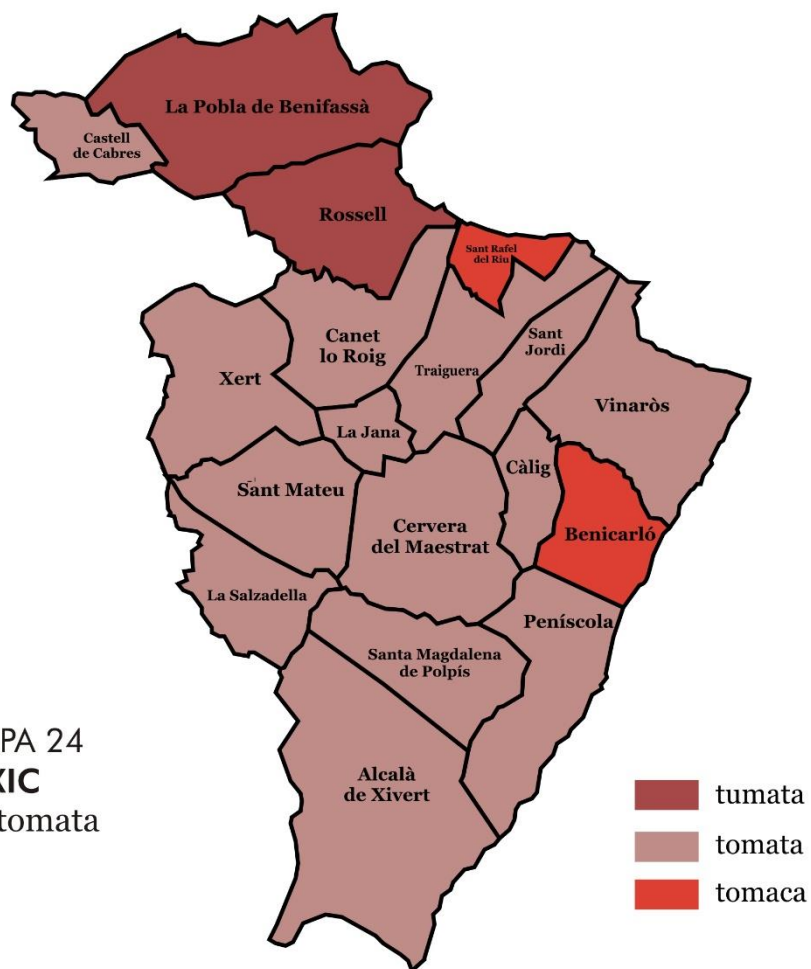
MAPA 21
**MORFOLOGIA
 VERBAL**
 2a conj. - 1a i 3a pers.
 Imperfet d'indicatiu:
 fer

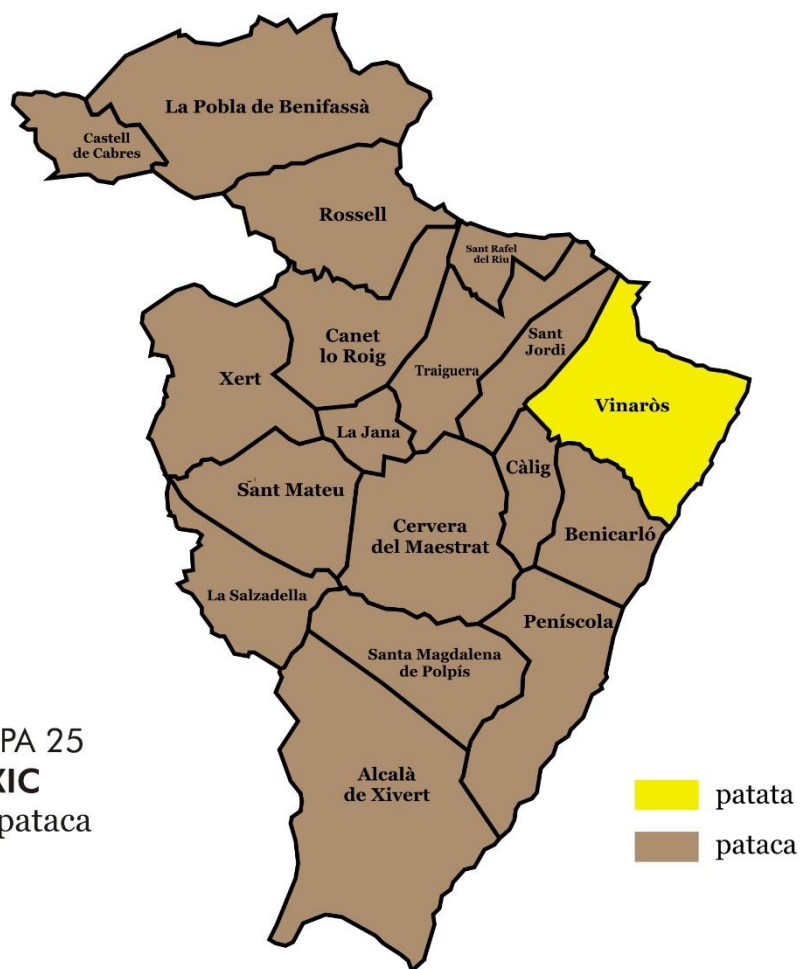
MAPA 23
**MORFOLOGIA
 VERBAL**
 1a conj. - 2a i 6a pers.
 Imperfet de subjuntiu:
 anar

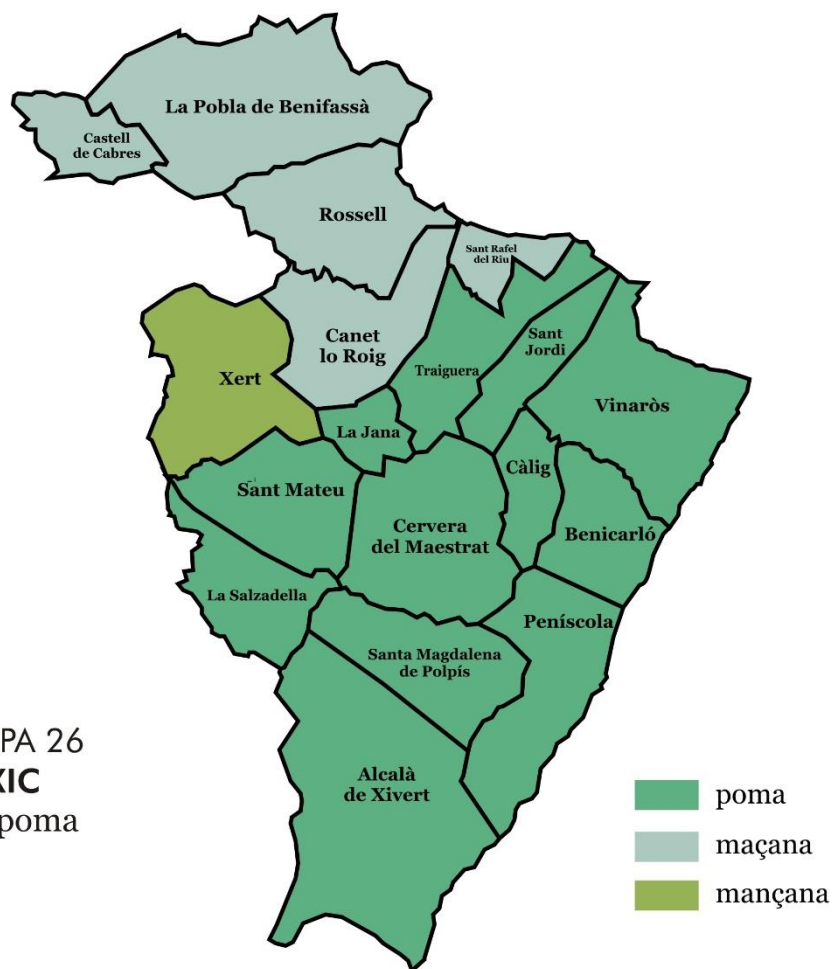
MAPA 24
LÈXIC
 La tomata

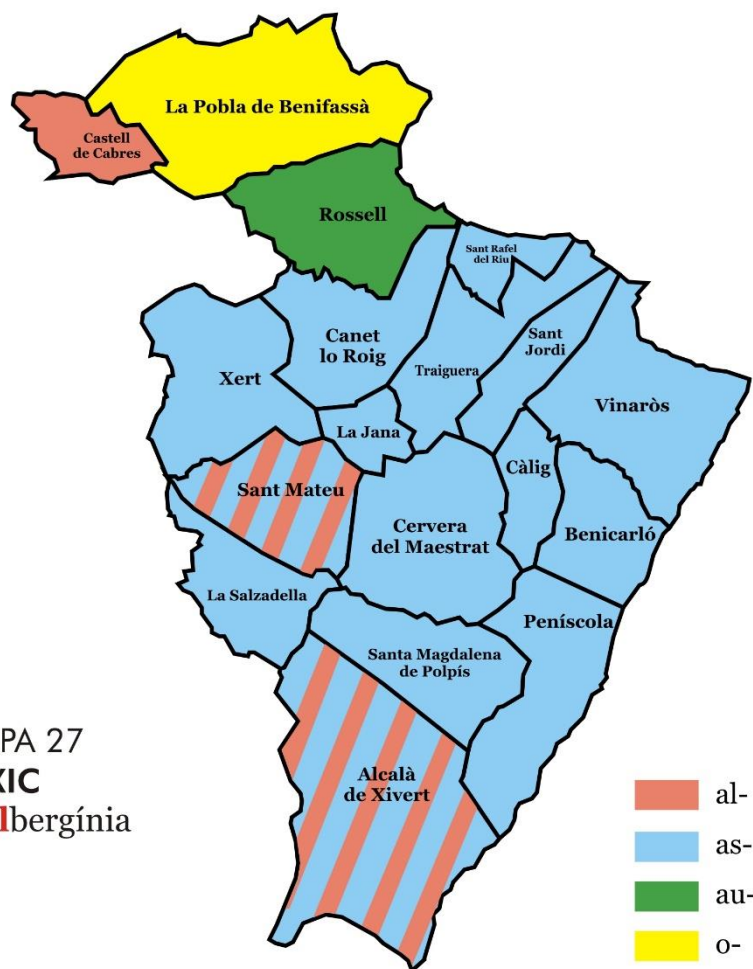
MAPA 25
LÈXIC
La pataca

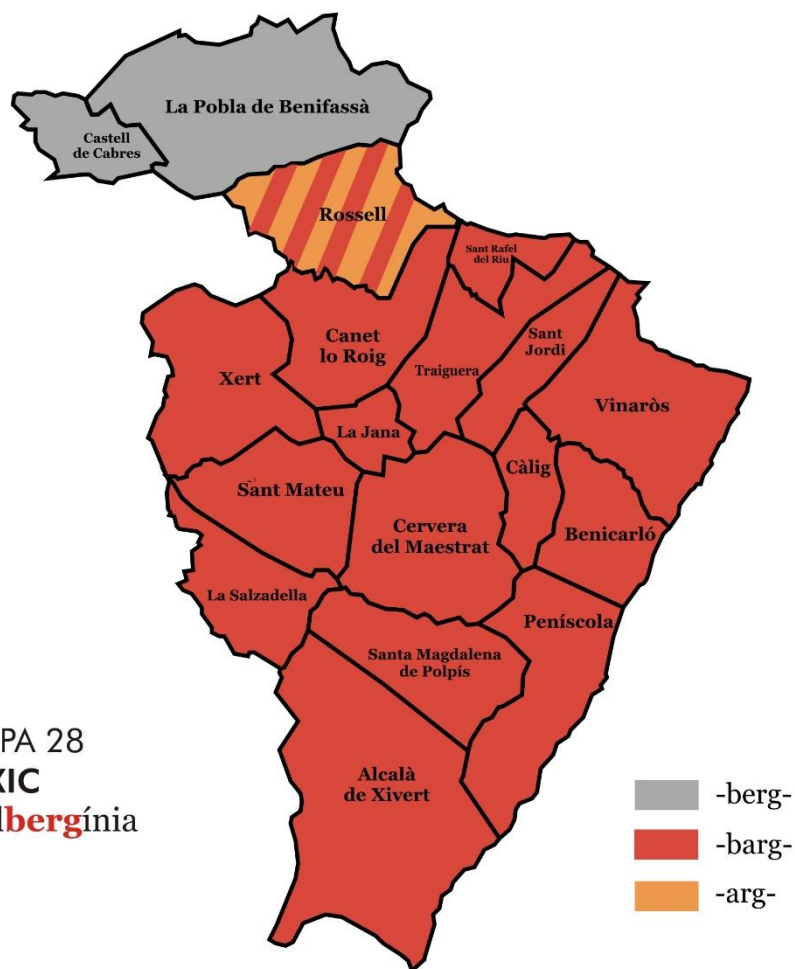
MAPA 26
LÈXIC
 La poma

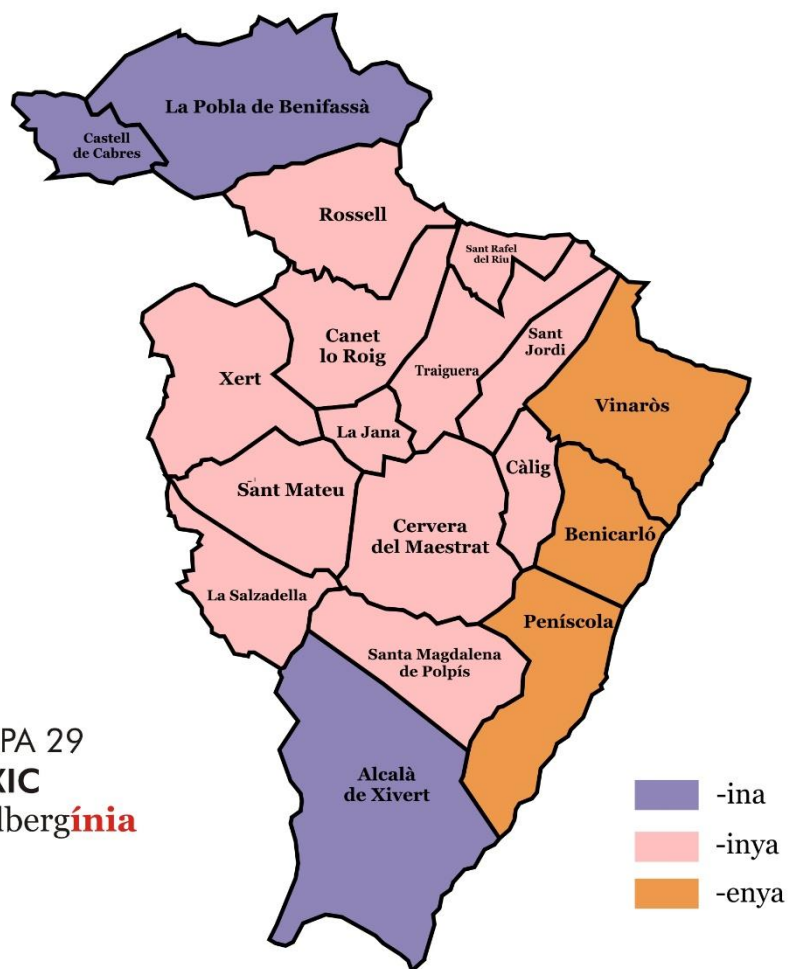
MAPA 27
LÈXIC
 L'albergínia

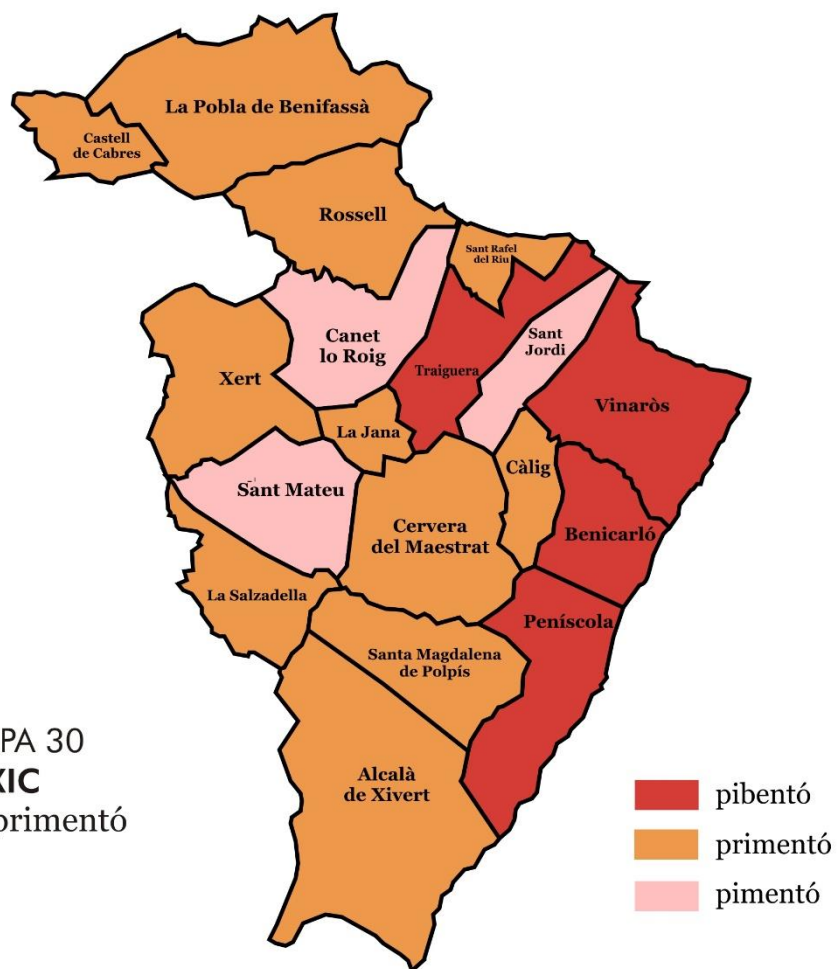
MAPA 28
LÈXIC
 L'al**berg**ínia

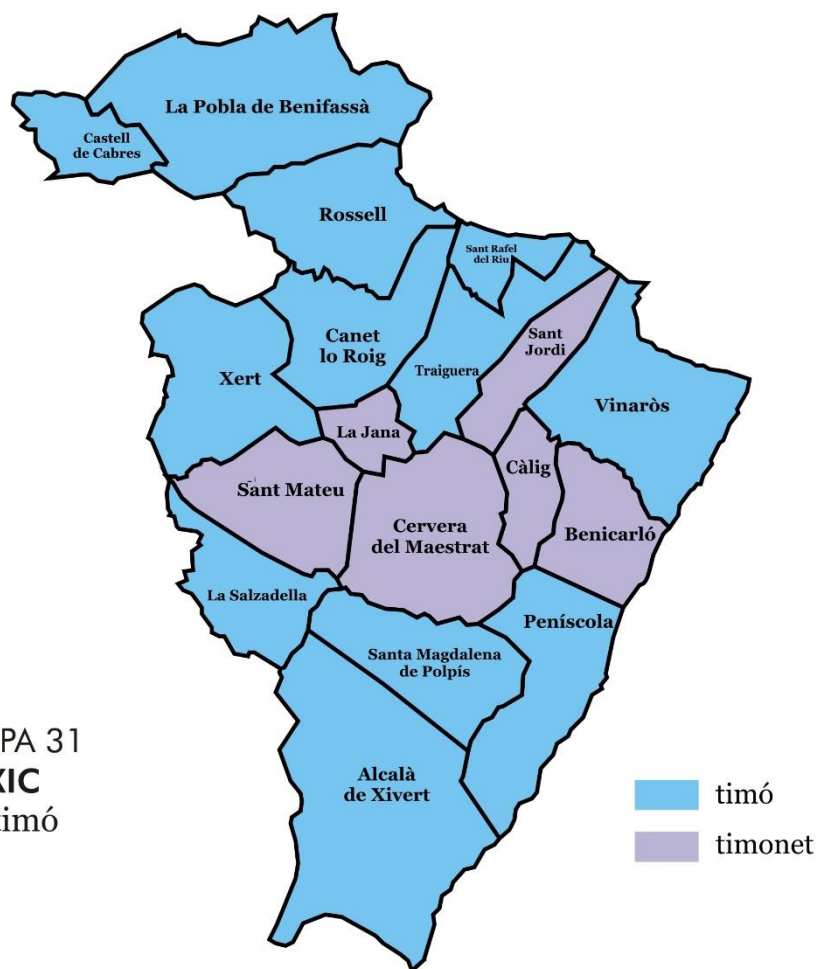
MAPA 29
LÈXIC
 L'alberg**ínia**

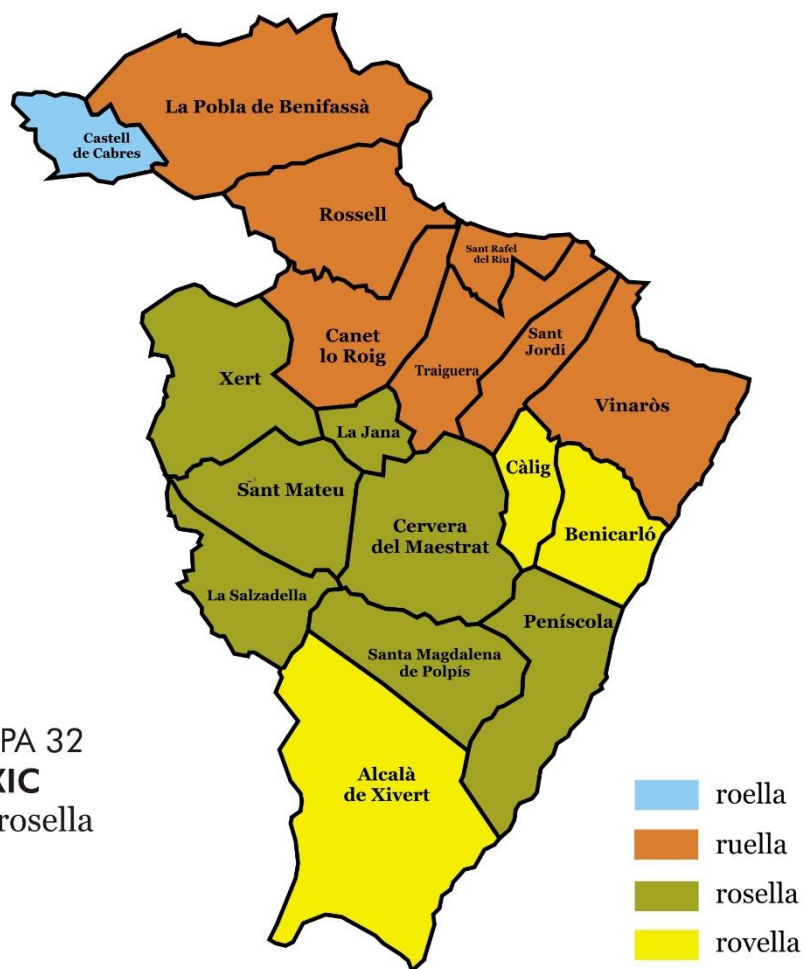
MAPA 30
LÈXIC
 El primentó

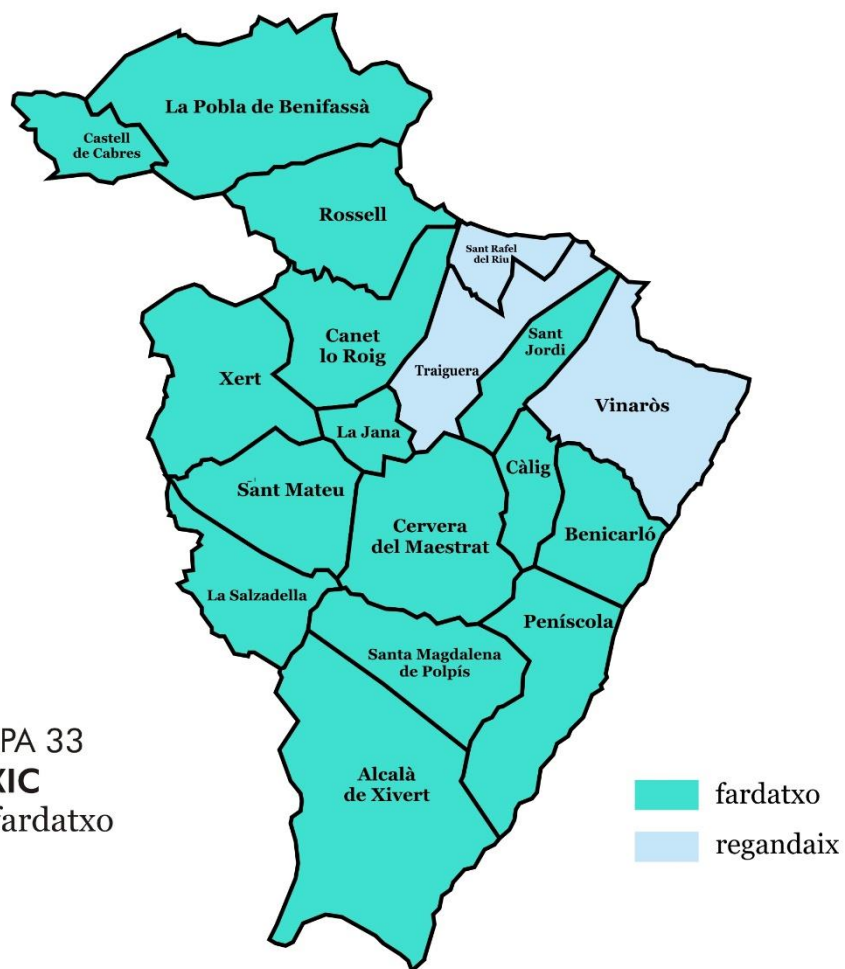
MAPA 31
LÈXIC
 El timó

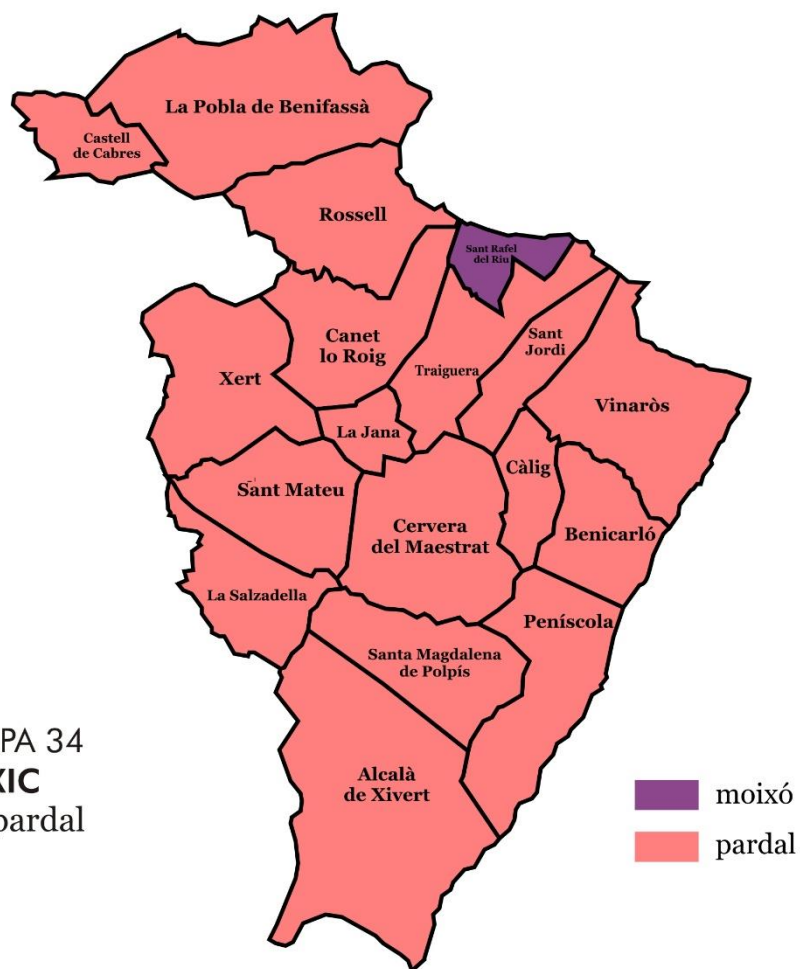
MAPA 32
LÈXIC
 La rosella

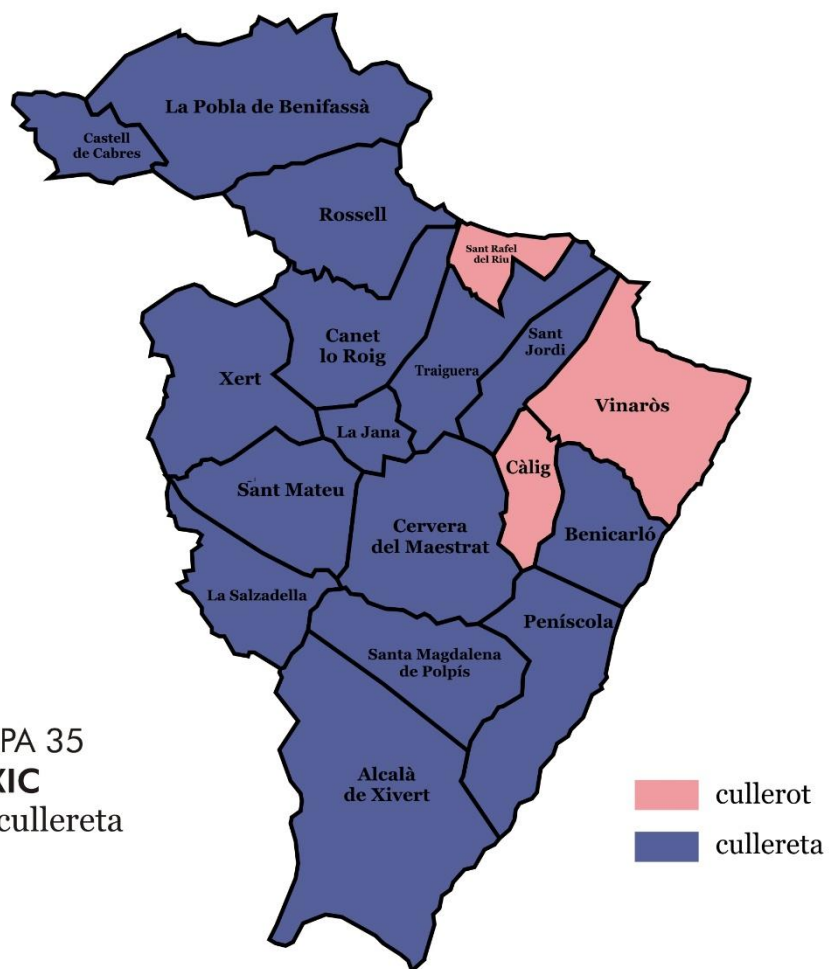
MAPA 33
LÈXIC
 El fardatxo

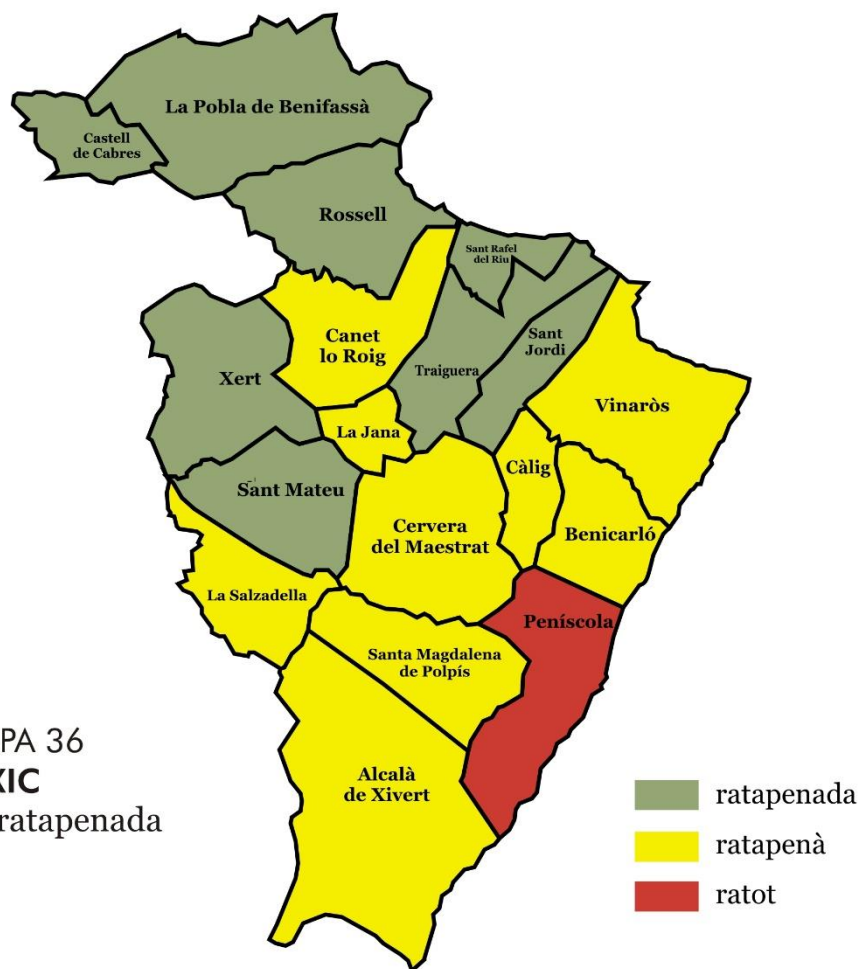
MAPA 34
LÈXIC
 El pardal

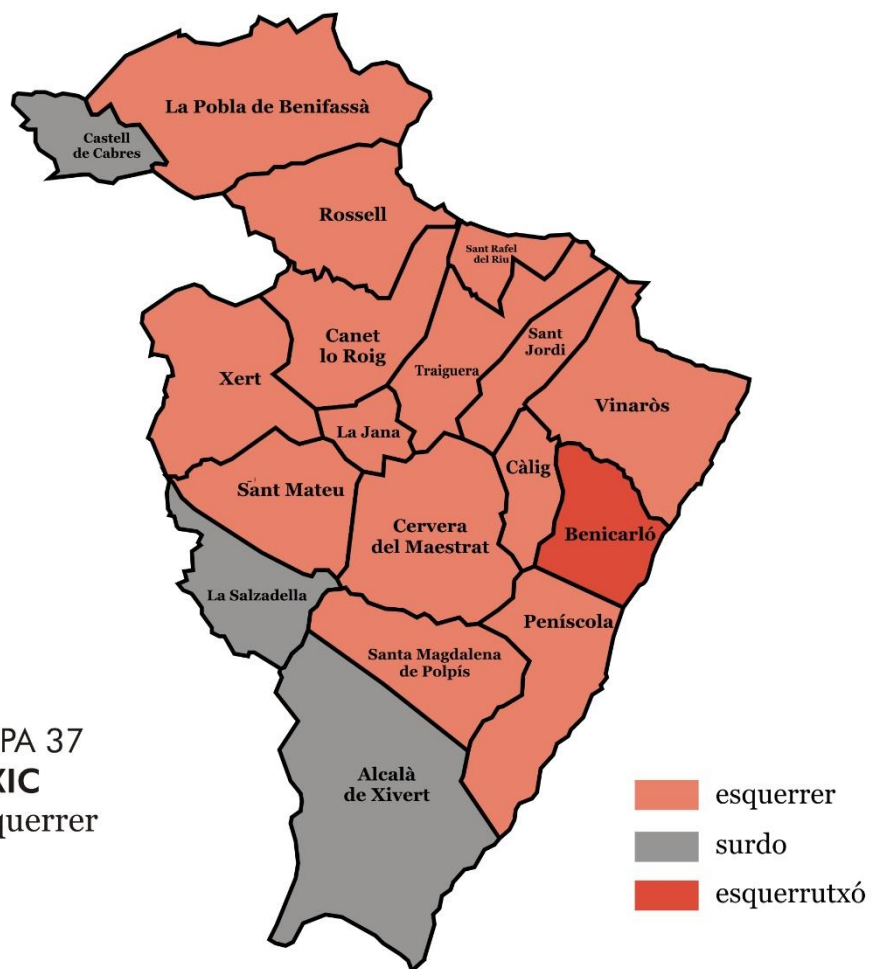
MAPA 35
LÈXIC
La cullereta

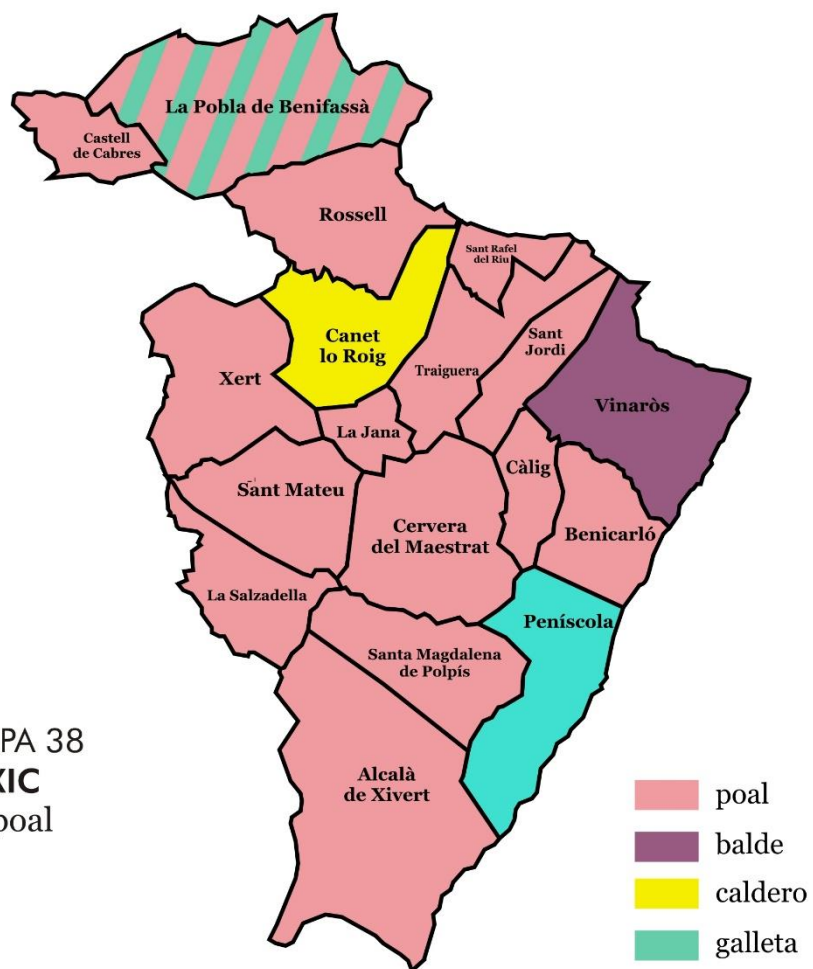
MAPA 36
LÈXIC
 La ratapenada

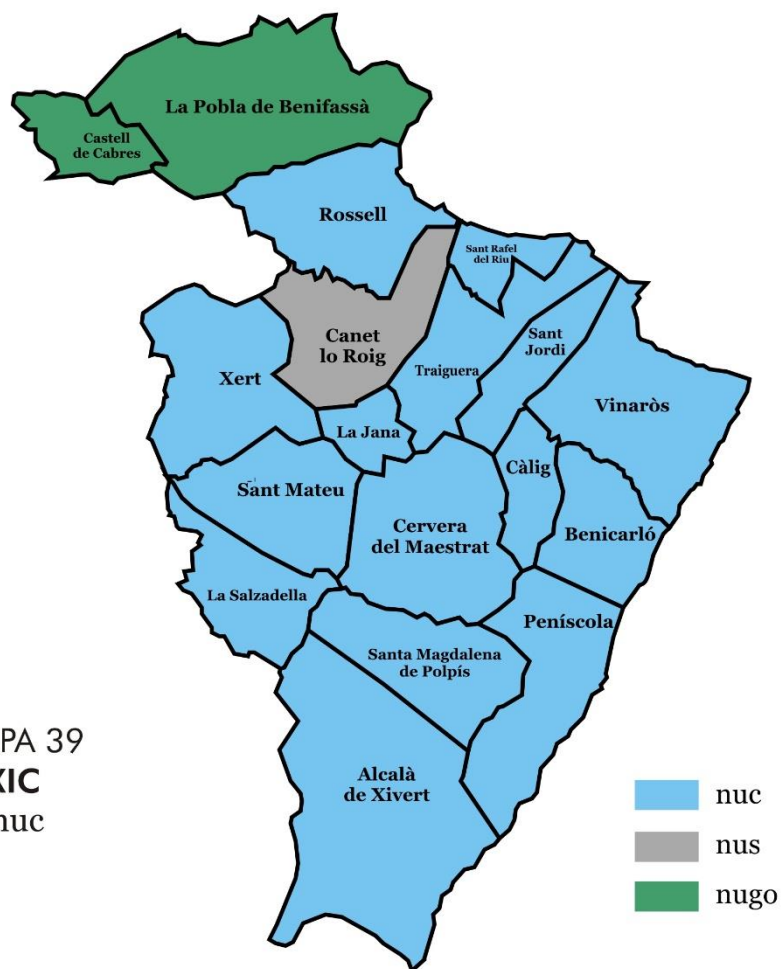
MAPA 37
LÈXIC
 Esquerrer

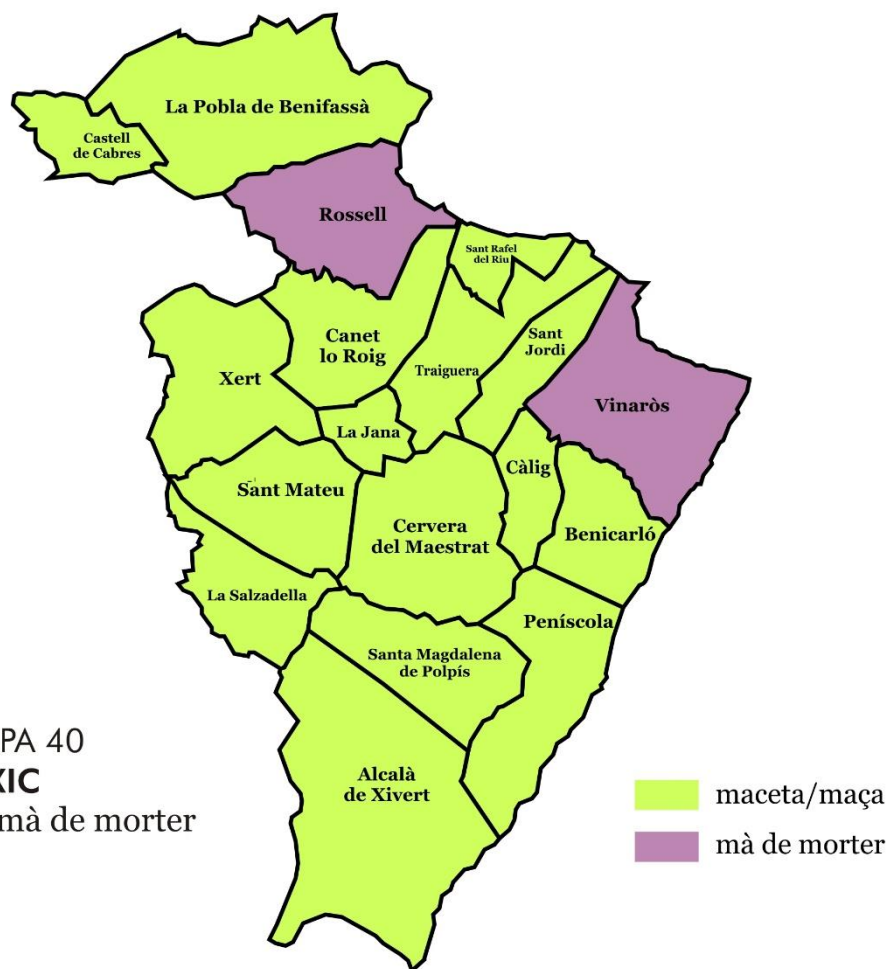
MAPA 38
LÈXIC
 El poal

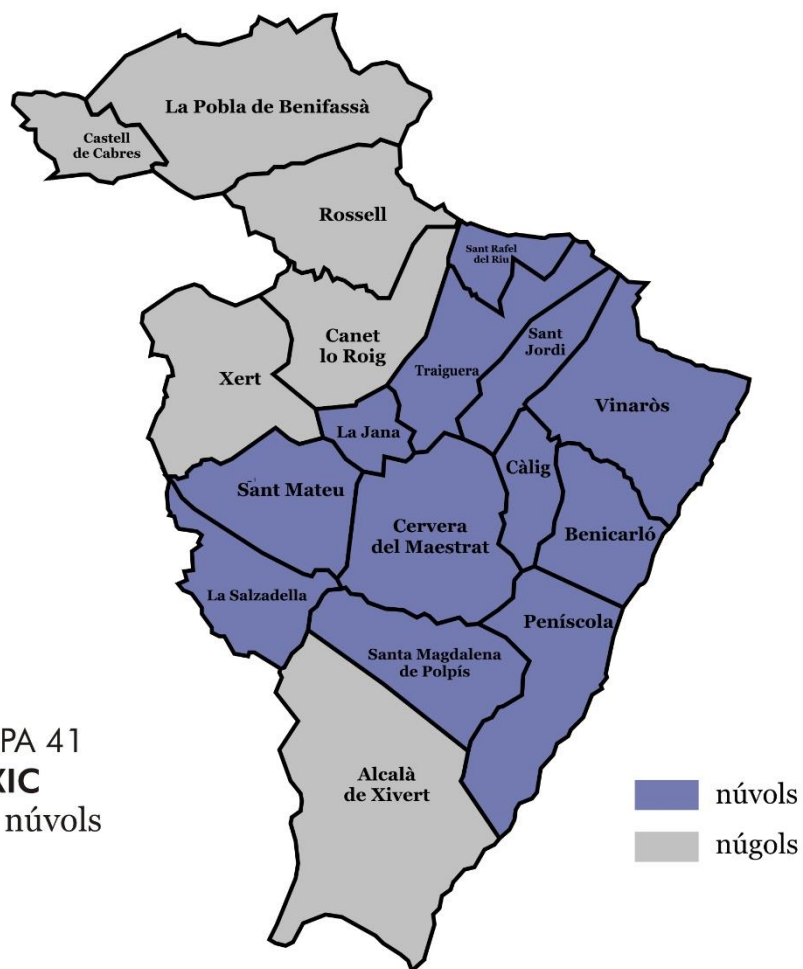
MAPA 39
LÈXIC
 El nuc

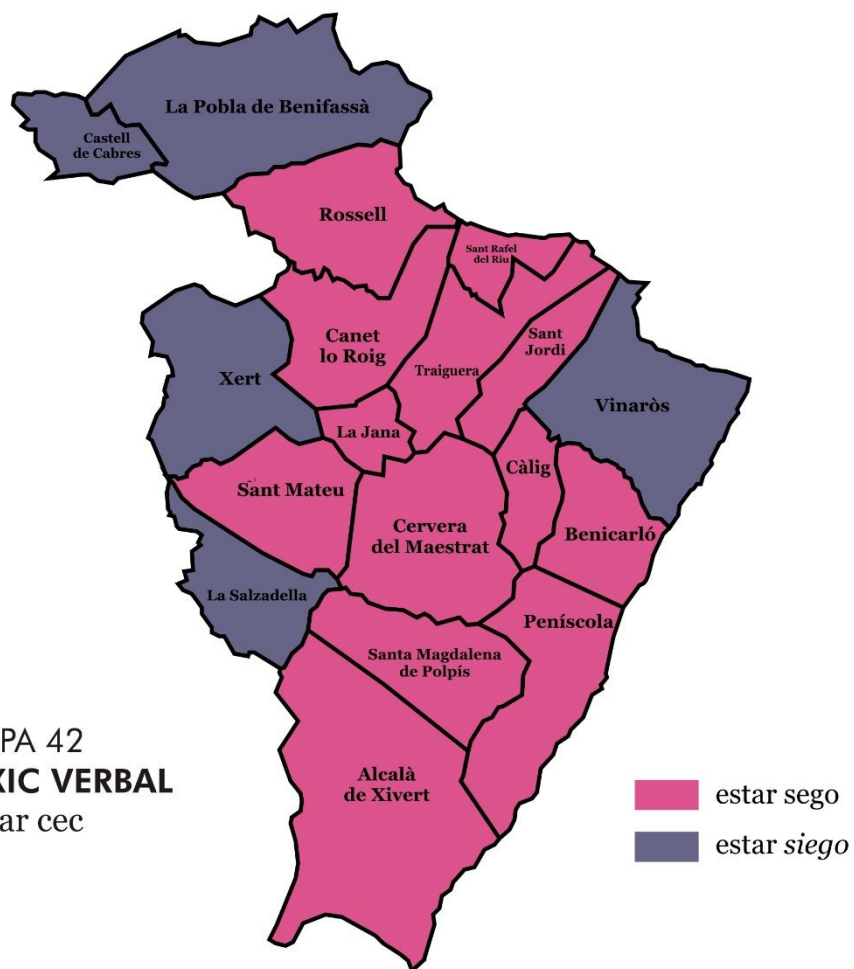
MAPA 40
LÈXIC
 La mà de morter

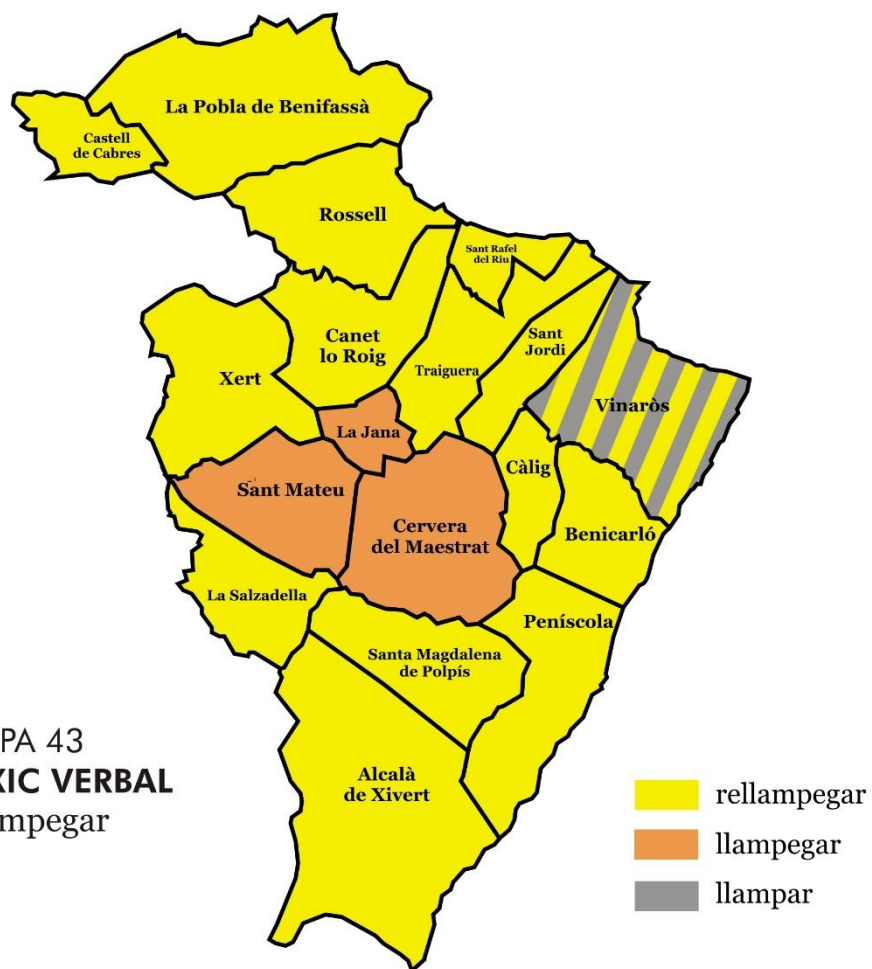
MAPA 41
LÈXIC
 Els núvols

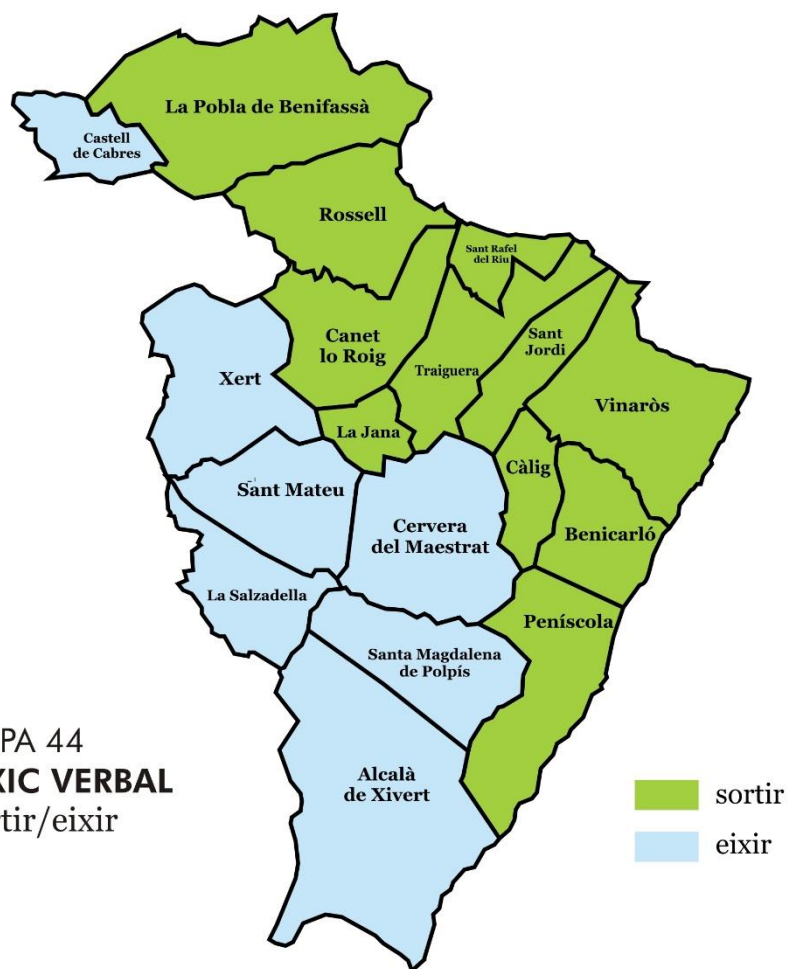
MAPA 42
LÈXIC VERBAL
 Estar cec

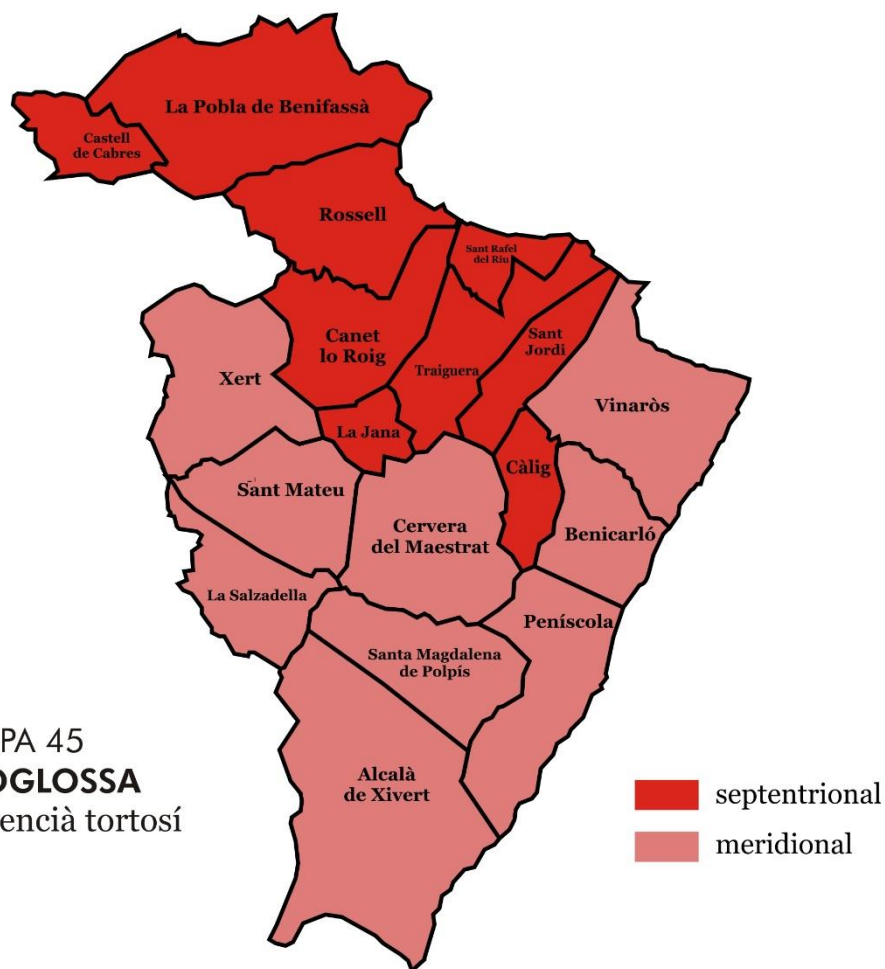
MAPA 43
LÈXIC VERBAL
 Llampegar

MAPA 44
LÈXIC VERBAL
 Sortir/eixir

MAPA 45
ISOGLOSSA
 Valencià tortosí

9. CONCLUSIONS

Amb aquest treball, he pogut concloure que el valencià tortosí constitueix una varietat dialectal rica, que es caracteritza com una varietat de transició, situada entre els parlars més septentrionals i meridionals. Aquesta posició geogràfica i lingüística intermèdia li atorga un valor especialment rellevant dins l'estudi de la dialectologia catalana, ja que ens permet entendre millor els processos de continuïtat i canvi dins el domini lingüístic.

L'anàlisi detallada del parlar de la comarca del Baix Maestrat m'ha permès identificar un ampli ventall de característiques fonètiques, morfològiques, sintàctiques i lèxiques. Aquesta riquesa presenta variacions rellevants entre els diferents divuit municipis, la qual cosa reforça la idea que el Baix Maestrat és un espai de contacte i transició dialectal, amb influències tant de les Terres de l'Ebre com de la resta de comarques valencianes.

A més, al llarg del treball he observat indicis clars de canvi generacional. Mentre que entre els parlants d'edat avançada es mantenen una gran majoria de trets tradicionals del valencià tortosí, les generacions més joves tendeixen a adoptar formes més properes al model estàndard o als parlars generals de l'àmbit educatiu. Aquest fenomen reflecteix una evolució natural de la llengua, però també posa de manifest la influència de factors sociolingüístics com l'escolarització, la mobilitat social i geogràfica i la influència del castellà, entre d'altres. Tot plegat contribueix a un cert procés d'uniformització, que pot posar en risc la pervivència d'algunes formes pròpies.

Amb el suport d'estudis recents sobre la situació sociolingüística del valencià i sobre la realitat dialectal del català en aquesta zona fronterera, m'ha permès dur a terme una anàlisi actualitzada del parlar del Baix Maestrat. Aquesta aproximació ajuda a oferir una visió més àmplia i contextualitzada del valencià tortosí d'avui dia.

Personalment, ha sigut un estudi molt enriquidor que m'ha ajudat a conèixer millor la meua terra i la meua llengua. Endinsar-me en el parlar dels pobles de la meua comarca d'origen, m'ha permès valorar amb més profunditat la complexitat i la bellesa del valencià tortosí, així com entendre millor la relació entre llengua, identitat i territori. He descobert expressions, formes i matisos que sovint passen desapercebuts, però que són fonamentals per explicar qui som i com ens comuniquem.

A més, aquest procés m'ha fet prendre consciència de la importància de documentar i preservar aquestes varietats abans que es perden, ja que moltes d'elles només perviuen en la memòria oral de les generacions més grans. Fer aquest treball ha sigut, per a mi, una manera de posar el meu granet d'arena en la tasca col·lectiva de dignificar els parlars locals, sobretot el meu, i de fer visible una part essencial del nostre patrimoni immaterial.

En definitiva, crec que aquest treball ha posat en valor la riquesa i la diversitat com una part essencial del patrimoni lingüístic i cultural de la comarca. Més enllà de la descripció lingüística, contribueix a la conscienciació sobre la importància de preservar i transmetre aquest llegat. Reivindicar el valencià del Baix Maestrat i el valencià tortosí en el seu conjunt és, en últim terme, reivindicar les arrels, la pluralitat i la riquesa de la nostra llengua, i reconèixer la dignitat de totes les seues varietats, sense jerarquies ni prejudicis.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Acadèmia Valenciana de la Llengua. (2002). *Diccionari normatiu valencià*.
<https://www.avl.gva.es/lexicval/>.
- Acadèmia Valenciana de la Llengua. (2002). *Reglament de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua*.
- À Punt Mèdia. (2025, març 5). El valencià (50,53%) s'imposa al castellà (49,47%) per la mínima en la consulta sobre la llengua base. *À Punt Mèdia*.
https://www.apuntmedia.es/noticies/societat/valencia-50-53-s-imposa-castella-49-47-minima-consulta-llengua-base_1_1770218.html.
- À Punt Mèdia. (2025, març 5). Rovira defensa un “èxit de participació” del 58,6% en la consulta per la llengua base. *À Punt Mèdia*.
https://www.apuntmedia.es/noticies/societat/rovira-defen-un-exit-participacio-58-6-consulta-base_1_1769904.html.
- Beltran i Cavallé, J. S. (1996). *El subdialecte tortosí. Una parla de transició*. Joan S. Beltran i Cavallé.
- Beltran, V., i Segura-Llopes, C. (2017). *Els parlars valencians*. València: Publicacions Universitat de València.
- Beltran, V., i Segura-Llopes, C. (2022). *Els parlars valencians* (4a ed. actualitzada). València: Publicacions Universitat de València.
- Beltran Zaragoza, A. (1999). La llengua al nord del País Valencià. *Caplletra*, (26), 131–151.
- Bernat i Baltrons, F. (1998-1999). *Els orígens de la classificació ternària dels dialectes catalans de Manuel Milà i Fontanals*. *Anuari de Filologia*, 21(9).
- Buj Alfara, À. (2003). Alguns trets lingüístics entre la parla d'Alcanar i el valencià. *Actes del II Congrés d'Història d'Alcanar* (p. 123-162). Ajuntament d'Alcanar.
- Colldeforns Sánchez, P. (2023). *Denominació i estatus dialectal del tortosí: variació del tortosí amb el parlar calero i variació generacional* (Treball de final de grau, Universitat Pompeu Fabra).
- Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals. (s.d.). *ésAdir > el Baix Maestrat*. <https://esadir.cat/>.
- Corts Valencianes. (2006). *Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana*.
- Generalitat Valenciana. (2021). *Enquesta: Coneixement i ús social del valencià, Síntesi de resultats*. Conselleria d'Educació, Cultura i Esport.
- Diari Digital URV. (2024, setembre 27). Creen un nou mapa actualitzat dels dialectes del català. *Diari Digital URV*. <https://diaridigital.urv.cat/creen-un-nou-mapa-actualitzat-dels-dialectes-del->

[catala/](#).

Gimeno Betí, L. (1989). *Estudi lingüístic del tortosí meridional*. [Tesi doctoral], Universitat de Barcelona.

Gimeno Betí, L., Societat Castellonenca de Cultura., Universitat Jaume I., & Fons Badia-Cardús. (1994). *Estudi lingüístic dels parlars de les comarques del Nord de Castelló / Lluís Gimeno Betí*. Societat Castellonenca de Cultura.

Gimeno Betí, L. (1997). *Atles Lingüístic de la diòcesi de Tortosa*. Institut d'Estudis Catalans.

Gimeno Betí, L. (1998). *De lexicografia valenciana : estudi del "Vocabulari del Maestrat" de Joaquim Garcia Girona /*. Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

Gimeno Betí, L. (2017) «The lexicon of the poem Seidia compared with the Vocabulari del Maestrat and The Diccionari català-valencià-balear». *Dialectologia: revista electrònica*, p. 83-112.

Gran Enciclopèdia Catalana. (s.d.). El Baix Maestrat. *Enciclopèdia.cat*.
<https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/el-baix-maestrat>.

Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. (2025). *Països Catalans: Mapa comarcal i municipal*. Cartoteca Digital. <https://cartotecadigital.icgc.cat/digital/collection/catalunya/id/3020/>.

Institut d'Estudis Catalans. (2025). *Diccionari de la llengua catalana (DIEC2)*.
<https://www.diccionari.cat>.

Institut d'Estudis Catalans. (2025). 3.2.2. L'accent en els grups clítics. *Gramàtica essencial de la llengua catalana*. <https://geiec.iec.cat/text/3.2.2>.

Institut d'Estudis Catalans. (2025). *Gramàtica de la llengua catalana: 2.5.1. Els diftongs decreixents*.
<https://giec.iec.cat/textgramatica/codi/2.5.1?criteri=En%20qualsevol%20oposici%C3%B3¶ula=hui&fonetica=false>.

Instituto Nacional de Estadística (INE). (2024). *Castellón/Castelló: Población por municipios y sexo*.
<https://www.ine.es/jaxiT3/Tabla.htm?t=2865&L=0>.

Julià i Muné, J. (2004). *El Català nord-occidental : descripció i orientacions ortoèpiques*. Pagès.

Lo Parlar Tortosí [@loparlar_tortosi]. (2024). Tancament de [e]>[i]. [Reel d'Instagram]. *Instagram*.
<https://www.instagram.com/reel/DCAcTs6tMDy/?igsh=MjBuYWwRuOXhsZmU2>.

Mapa amb els municipis. (2024). *Enciclopèdia.cat*.

Mas Castells, J.-À. (2012). *Les propostes per a l'estàndard oral valencià de l'IEC i de l'AVL* [Tesi doctoral, Universitat Politècnica de València].

Mas Castells, A. (2012). *La normativa del català: L'Institut d'Estudis Catalans i l'Acadèmia Valenciana*

de la Llengua. Edicions de la Universitat de Barcelona.

Montserrat, S., i Segura, C. (2020). Un corpus col·loquial i dialectal del valencià: PARLARS. *Zeitschrift für Katalanistik*, 33, 9–44. <http://hdl.handle.net/10045/111341>.

Navarro, P., i Cubells, O. (2017). Descripció lingüística del català de la diòcesi de Tortosa. A *Estudis filològics en homenatge al professor Jordi Colomina* (p. 445–490). Universitat d'Alacant, Departament de Filologia Catalana.

RodaMots. (2025). *RodaMots.cat: Cada dia un mot*. RodaMots. <https://rodamots.cat/>.

Softcatalà. (2025). *Softcatalà*. <https://www.softcatala.org>.

TERMCAT, Centre de Terminologia. (2025). *Cercaterm*. <https://www.termcat.cat/ca/cercaterm>.